

Bidrag

til

Finmarkens Historie.

af

Knud Leem.

(Særskilt Aftryk af det Egl. Norske Videnskabs-Selskabs Skrifter B. VI.).

—••—

Trykøhjem.

Trykt ved J. C. MANGLIE.

Bidrag
til
Finmarkens Historie.

Af

Knud Leem.

(Særskilt Aftryk af det Kgl. Norske Videnskabers-Selskabs Skrifter B. VI).

Trondhjem

Trykt ved J. C. MANGLIE.

Forord.

Jblandt Videnskabs-Selskabets Haandskrifter er ogsaa et fuldstændigt Exemplar af den danske Text til Knud Leems Beskrivelse over Finmarkens Lapper Kjøbenhavn 1767. Det er indbundet i 4to og anført i Katalogen som Nr. 27. Derhos findes et enkelt Kapitel af dette Værk i en særskilt Afskrift Nr. 26,

Naar man sammenholder disse Haandskrifter med det trykte Værk, vil man i det sidste savne følgende Kapitler:

- 1) Om Finmarkens Situation.
- 2) Om Finmarkens beboede Steder,
- 5) Om Finmarkens Frugter, Urter, Blomster *og* Trær.
- 7) Om Politivæsenet,
- 8) Om Finmarkens Negotie.

Grunden til at disse Afsnit ere udeladte, behøver vel ikke at have været nogen anden, end at det rige Udstyr, som Udgaven erholdt ved Kobberstik og ved den latinske Oversættelse, gjorde Værket saa kostbart og vidtløftigt, at det blev ønskeligt at indskrænke Forfatterens oprindelige Plan. De Kapitler, paa hvilke denne Beklippelsens Lod er falden, angaa tvende Materier, nemlig

Kap. 1, 2, 5, Finmarkens Naturbeskrivelse, og

Kap. 7, 8. Finmarkens politiske og kommersielle Historie.

Det er selvfølgelig Sager, hvorom en Missionær ikke kan forudsættes at have umiddelbar og speciel Kundskab, saa at hans Arbeide ikke kan blive et Kildeskift. Tildels ere disse Materier behandlede af andre, saasom i Jessens Norges Beskrivelse, Maaske kan man ogsaa ane, at K. Leems med stor Flid og levende Interesse foretagne Samling af historiske Aktstykker og Notiser afdækker en Række af saa ubegribelig modsigende Foranstaltninger, som Norges og Danmarks Regenter havde truffet med Hensyn til Finmarkens Beboere og deres Næringsveie, at det maatte gjøre paa Læseren et ganske pinligt Indtryk. Det indsees nemlig snart, at det er disse Slingringer imellem forskjellige Arter af Monopoler, som bevirkede, at Landets Velstand saalænge gik tilbage, indtil den norske Befolkning næsten var forsvunden og Landets Bebyggelse med civiliserede Mennesker ophørt. Men hvilke end Aarsagerne kunne have været til, at K. Leems Arbeide ved Udgivelsen er bleven saaledes beskaaret, vil neppe nogen, som i Haandskriftet læser de utrykte Kapitler, negte, at de ere saare interessante. Det var derfor at jeg, efterat have opdaget

dette Forhold henstillede til Videnskabs-Selskabet, at udgive det manglende i et Værk, som i sin Art erkjendes for klassisk. Efterat Direktionen heri havde erklæret sig enig, forelægges nu Almenheden det ene historiske Afsnit (Kap. 7, 8) med nogle oplysende Anmærkninger. Den Afskrift, som ligger til Grund, er efter al Sandsynlighed Forfatterens egen saaledes, som den nemlig for 7 K. findes i Mnsr. 26 og for 8de i 27. De med denne Haand skrevne Afsnit indeholder mange Rettelser med samme Skrift Ogsaa K. 1, 2 og 5 ere skrevne af den samme, hvorimod de fleste af de i Udgaven af 1767 optagne Kapitler i Mnsr. 27 skyldes andre Afskrivers Hænder. De have stundom ikke læst Originalen rigtig, hvor man, saaledes som i dette 7 Kapitel, kan sammenligne deres Arbeide med Forfatterens.

Det tør haabes, at efterat dette literaturhistoriske Fund er bleven bekjendt, vil nogen Naturkyndig granske det endnu utrykte fysiske Afsnit (K. 1, 2, 5). Man vil da faa Anledning til en interessant Sammenligning imellem Finmarkens Skog- og- Vegetationsforholde paa K. Leems Tid og den nuværende. Det vil da bero paa saadanne Fagmænds Dom, om og hvorledes dette Afsnit kan tilgodegjøres.

Kristiania 9de Februar 1869.

Ludvig Kr. Daa.

Om Finmarkens Politivæsen.

Som andre Egne i Norge have i gammel Tid haft Smaa-Konger, eller saakaldte Næsse-Konger, til Herskere over sig, saa haver og Finmarken og dens Beboere, de saakaldte Finner (d. e. Lapper), haft egne saadanne Konger; thi Historierne melde om Cuso. Konge af Finmarken, hvis Datter Thora giftede sig med Kong Helge af Helgeland, om Thengel, Konge af Finmarken, om Motle og Morten, Finnernes Konger. *)

Morten er et meget brugeligt Navn iblandt Lapperne og synes at være kommen i Brug iblandt dem fra benævnte Konge.

*) Blandt de yderst faatallige Jæger- og Hyrdestammer, der bebo Asiens og Amerikas nordligste Ødemarker, findes ingen Høvdinge, som med nogen Rimelighed kunne tillægges Kongenavn, ligesaa lidt som deres Samfunds-Indretning har nogen Lighed med et Monarki eller fortjener at kaldes en Stat. Der er ingen Sanssynlighed for, at Europas nordligste Folkefærd, Samojederne og Lapperne, nogensinde skulle have været talrigere eller gjort større Fremskridt i Stats-Dannelse end Sibirakerne og Indianerne. Alligevel var der en Tid, da de Europæiske Handlende og Æventyrere pleiede at omtale ansete Indianske Krigere som Konger, fordi de fandt det bekvemt at have en enkelt Repræsentant for Stammen at holde sig til, eller af Forfængelighed, for at gjøre sine Opdagelser større. Der kan da neppe være Tvivl om, at de Konger i Finmarken, som nævnes enten i den mythiske Tid af Saxe (Cuso L. 3 p. 21 C. og Thengil L. 5 p. 47 B), eller samtidig med Norges historiske Begivenheder, (Moltul, Torf. Hist. Norv. 2 P. e 34 p 59. Fagurskinna p 17. Kristiania 1847), skylder en saadan frivillig eller ufrivillig Misforstaaelse sin Ophøjelse, der staar i Strid med hele Lappernes Samfunds-Liv. Forfatterens Sammenligning imellem disse gamle Lappiske Høvdinge og de old-Norske Næssekonger er ligesaa vildledende, fordi Lapperne aldrig kjendes som krigerske eller Vikinger, men tværtom altid omtales som værgeløse Offere for sine Nabors Normændenes, Svenskernes, Karelernes og Russernes Erobringstog eller Skat-Opkrævning.

Angaaende Skats Erlæggelse af Finmarkens Lapper fornemmes, at da forbenævnte Kong Thengel der herskede, blev Landet efter Saxonis Beretning med de Vilkaar, at hver 10 Mænd skulde hvert 3die Aar yde en Slæde fuld af Vildvarer, gjort af den Kjæmpe Arngrim skatskyldigt til Danmarks Konge — Frode hin Fredegode, som regjerede ved de Tider, da Christus blev født. Siden var Landet i lang Tid egne Konger skatskyldigt; thi af Norges Krønike erfares, at Kong Harald Haarfager, som kom til Regjeringen Anno 858, bragte hele Norge under sit Herredømme, undtagen Finmarkens Beboere Lapperne, hvis Hersker paa den Tid var ovenbemeldte Kong Motle. Efterat have en Tidlang haft egne Konger og ydet dennem Skat, bleve de, som Historierne bevidne, Kong Magni Barfods Sønner i Norge skatskyldige. For samme Skats Skyld yppedes der Tvistighed imellem Brødrene Kong Eystejn og Sigurd Jorsalafarer i Aaret 1117. Derefter findes Finmarkens Lapper paany at have haft egne Herskere og derfor at have undslaget sig for at svare Norges Konge Skat. Men endelig i Norges Konge Haakon Magnussons Tid, som var Farfader til den Kong Haakon, der havde Dronning Margarete til Gemal, maatte de dertil bekvemme sig, hvormod Historien melder, at, som de udi Finmarken havde lang Tid indeholdt den Skat, de burde give til Kongen af Norge, blev i det Aar 1318 en Islænder ved Navn Grise (Gissur) Galle didsendt til samme Skat at indfordre, hvilken forskaffede det saa, at den godvillig blev udgiven, og derhos overtalte Morten, Finnernes Konge, at han drog til Kong Haakon og for saadan deres Forseelse bad om Forladelse, Heraf erfares, at Finmarken fra ældgamle Tider haver været Norges Krone skatskyldig.

Ikke desmindre have dog Russerne holdt sig berettigede til en Andel i Landet fra Varanger indtil Malanger og derfor ej alene fordem en og anden Gang sammesteds gjorde Indfald, hvilket baade i Historierne findes beskrevet og efter de Gamles Sagn mundtilig fortælles; men endog i de senere Tider bleve Russe-Fogderne befalede at oppebære Skat af Landet følgelig Tsarens i Aaret 1517 dertil givne Fuldmagt og Ordre, hvorfor de og fore om fra et Sted til andet samme Skat; at indsamle. Anno 1595 overdrog Hs. Tsariske Majestæt sin paa Finmarken havende Prætension til Hs. kongl. Majestæt af Sverige. Saasom Russernes for-

mente Ret til Landet og Skats Fordring af dets Indvaanere ikke var lovlig, blev derimod ved adskillige kongelige Forbud og Contraordres gjort kraftig Modstand og Indsigelse.

Ej alene Russerne, som sagt, men og de Svenske, endskjønt disse ikke med mere Billighed end hine, havde Prætension paa en Andel i Landet fra Varanger til Titisfjord (Tisfjord) i Nordlandene og der sammesteds fordrede og oppebare Skat, som Beboerne ej før vare vante at yde. Anledningen dertil var, at, efterat Sveriges Konge Magnus Ladulaas havde i Aaret 1276 ved Birkarlerne undertvunget sig en stor Del af Lapperne og af Lapmarken indimod Sveriges Side og til Vederlag for saadan deres Bedrift havde givet dem Jurisdiction over samme Lapper, saa at de agtedes for og langt over 200 Aar virkelig vare Gouverneurer over og havde Fuldmagt at fordre og beholde Skatten af dem imod en vis aarlig Udgift til Sveriges Krone, og de derefter formedelst Misbrug af den dennem bevilgede Myndighed ved at forurette og fortrykke de Fattige vare blevne afsatte fra deres Gouvernement over bemeldte Lapper af Sveriges Konge Gustaf, som skilte dem ved alle deres Privilegier og gjorde tidtbemeldte Lapper sig selv skatskyldige, — søgte Øst-Kvænerne, som maaske vare benævnte Birkarlers Afkom, Aar efter andet ned til den Finmarkske Søkyst med deres Kjøbmandskab og ved den Lejlighed formasteligen efter en egen tiltagen Myndighed understode sig at fordre og oppebære af Finmarkens Lapper Skat, hvilken de dog ikke beregnede Hs. kongl. Majestæt af Sverige til Indtægt, men delte mellem sig selv.

Saadan Øst-Kvænernes Mishandling ved at kræve Skat af de Finmarkske Lapper, endskjønt den ved daværende Vardøhus's Amtmand, velædle og velbyrdige Oluf Lange blev dem strengelig forbuden, udfaldt omsider til en virkelig Skats Erlæggelse af bemeldte Finmarkens Indvaanere til Sveriges Krone. Thi en Svensk Foged ved Navn Jens Haakonsson paalagde dem Anno 1545 at betale Skat til Hs. kongl. Majestæt af Sverige, hvilken hans Efterkommere i Embedet en Tid efter anden alt mere og mere forøgede. Paa samme Skat gjorde de Svenske idelig Paastand og holdt sig dertil berettigede. Men højlovlig Jhukommelse Kong Kristian den Fjerde gjorde derimod strengelig Forbud. Omsider afstod Sveriges Konge efter den ved Knærøds Grænse oprettede

Fredsslutning af Dato 13. Januar 1613 til Danmarks Rige al Prætension paa Finmarken, saavel i Henseende til den Andel, som Russen i Aaret 1595 til Sveriges Krone havde overdraget, som til den Anpart, Sverige sig paa egne Vegne tilegnede, saa at Sveriges Krone til evig Tid ej mere paa nogen af Sølapperne skulde have at prætere, og fik saa den Russe-Skats Paastand og Krav fra Varanger indtil Malanger som og de Svenskes fra Varanger indtil Titisfjorden i Nordlandene sin endelige Udgang og sidste Slutning, hvilket alt ydermere af følgende kan forstaaes.

Efter det Stettinske Fredsfortrags Slutning afsendte Kong Johannes af Sverige til højlovlig Ihukommelse Kong Frederik den Anden i Aaret 1577 sin Deputerede Hr. Aake Bengtsson, som iblandt andre hannem anbefalte Instructions-Punkter havde at besvære sig over, at de Norske Fogder forbød Finmarkens Lapper, der efter hans Formening af Arilds Tid havde tilhørt Sverige saavel som Norge, at yde de Svenske den forlangte Udgift; hvorpaa allerhøjstbemeldte Konge strax i saa Maader erklærede, at det Forbud, som hans Embedsmand skulde have gjort i Lapland, var ham aldeles ubevidst, samt belovede, at derom skulde erfares, og hvad Brøst, som kunde findes imod gammel og fordum Hævd, skulde igjen aldeles blive afskaffet. I Aaret 1580 klagede de Svenske i lige Maade over, at de Norske Lensmænd gjorde dem stor Forfang i Lapland; hvorfor i det berammede Møde til Knærød i den Punkt saaledes blev sluttet, at hvad Besværinger sig herefter kunde tildrage imellem Undersaatterne af Danmark, Norge og Sverige, skulde Lensherren med nogle beskedne Mænd grangivelig ransage og saaledes foranstalte, at den ene ei gjorde den anden nogen Indpas eller Forfang i nogen Maade, paa det Kongerne ej derefter med slige Klagemaal skulde besværes.

Da Hertug Karolus havde tiltrædet Sveriges Riges Gubernation, befalede han ved et Brev af 30te Oktober 1596 Vardøhus's Foged Peder Hanssøn ej at formene Finmarkens Lapper at erlægge Skat til Sverige, ej heller at hindre Svenske Lapper fra at sætte sig der sammesteds ned at bo, saasom Sverige tilegnede sig en Del af Landet som en Ejendom.

Efterdi de Svenske Tid efter anden alt mere og mere indtrængte sig i Nordland og Finmarken og der af Lapperne toge Skat, vilde højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den

Fjerde sligt ej fordrage, men den 30te Juni 1597 udgav til Amtmanden paa Vardøhus en kongelig Befaling, at han fra Helgelaud, indtil Norderst i Vardøhus Len skulde forfare i alle de Fjorde og Steder, om hvilke der trættedes angaaende Oppebørsel og Tribut, om samme fra Arilds Tid var given eller nyligen paalagt, hvad Len og Sogner saadan Skat fordredes udi, samt Navn paa Bygderne, og forfatte Mandtal over dem, som de Svenske oppebare Skat af, saavelsom og udforske hele Skattens Beløb og hvor vidt Stederne omtrent Sveriges Riges Grænser vare fraliggende. Derhos blev han befaleet med al Flid at udspørge, hvad Ret de Svenske formente sig at have til sligt Foretagende, saa og ej tilstede dem at oppebære nogen Skat af Hs. Majestæts Underssatter i Vardøhus Len.

Da nu Amtmanden derom havde nedsendt sin allerunderdanigste Demonstration, blev han tilligemed Hr. von Salingen ved en allernaadigst kongelig Ordre af 1ste August 1598 befalet inden førstkommende Mikkelsdag selv i egen Person at igjen nemrejse Fjordene ved Søsiden, og saasom Hs. Majestæt var kommen i Erfaring om, at baade de Svenske og Russiske Fogder havde fordret Skat af forbemeldte Steders Indvaanere, uanseet at de aldeles intet brugte enten af Sveriges eller Russens Land eller Vand, men ernærede sig af Hs. Majestæts og Norges Kronens Land og Vand alene, skulde velbemeldte Amtmand vidtløftig og alvorlig tilkjendegive Indbyggerne, at de ingen Skat med Rette vare pligtige at udgive til Sveriges Krone, og at Hs. Majestæt sligt ej længere vilde tillade end indtil det Møde, som var berammet imellem Danmarks og Sveriges Rige, var holdet. I lige Maade skulde han forbyde Undersaatterne at udbetale til Russerne den Skat, som de paa en Tid med Trusel og Overvold havde oppebaaret, saafremt de derfor ej vilde straffes og formenes at bo i Landet. Naar dette var efterkommet, skulde han begive sig til Nordfjeldet,

De Svenske gjorde dog deres bedste Skatten at indsamle ved Søsiden ; i Særdeleshed kom den Svenske Foged Arent Josting Anno 1599 og 1600 selv ned til Vadsø i Østfinmarken for at inddrive den Russiske Skat, som af Grossfyrsten (Tsaren) i Aaret 1595 til Sverige var overdragen; men Amtmandens Fuldmægtig vilde ej møde ham i benævnte Vadsø, mindre tilstede ham nogen Skat at oppebære, hvorfor

han med uforrettet Sag maatte drage tilbage. Derefter, da Amtmandens Underretning om Landets Beskaffenhed var allerhøjstbemeldte Konge Kristian den Fjerde allerunderdanigst indhændiget, og de Svenskes Fripostighed daglig tiltog. lod Hs. kongl. Majestæt affærdige tvende Kommissarier til Finmarken, der in loco skulde alting forfare efter Finnernes egen Vedstand og Bekjendelse, hvor da den samtlige Finnealmue enstemmig udsagde Tiden, naar tidtbenieldte Skats Erlæggelse hos dennem var paakommen, og livorledes den Tid efter anden var bleven forhøjet indtil denne Dag, samt at den blev dem af de Svenske aftruet, med videre, som de deroni ved Kommissionen forfattede Thingsvidner ydermere forklare.

Vadsøens Finner aflagde i denne Sag for de tvende af Hs. kongl. Majestæt udsendte Kommissarier, Skibshøvedsmanden velædle og velbyrdige Oluf Pederssøn (Maaneskjold) samt velædle og velbyrdige Hr. Kancelli-Sekretær Nils Krag, saadan Bekjendelse, at den Skat, som de til Sveriges Krone ydede, tog sin Anfang ved det, at Øst-Kvæernerne kom for dum ned i Varangerfjorden og fordrede til Skat af dem 2 Ort, sagde derhos sig at være uvidende, hvorfor de samme Skat toge, og at de delte den imellem sig selv. Desuden berettede de, at omtrent for 56 Aar siden, som var i Aaret 1545, gjorde en Svensk Foged ved Navn Jens Haakonsson dem skatskyldige, annammede første Gang 2 Ort, siden 2 Ort 8 Skilling. Efter ham kom Nils Orvang, der først forhøjede Skatten til 1 Rdlr., men nogle Aar derefter nedsatte den til 5 Mark Danske, hvilke de sagde sig endnu aarlig at betale. Bemeldte Skat bekjendte de dem ved Trusel, Undsigelse samt Hug og Slag at være bleven aftvungen; isaer faldt deres Bekjendelse om benævnte Nils Orvang, at han nogle Gange truede at ville med Landsknegte besøge dem i Fjordene, saafremt de viste sig uvillige til Skattens Erlæggelse, hvorfor de af Frygt maatte fyldestgjøre hans Paastand. End besværede de sig over, at de af den nuværende Svenske Foged Arnt Justing og hans Følge hvert Aar truedes. Og som de af velbemeldte Kommissarier bleve tilspurgte, om de havde noget i Brug af Sveriges Land eller Vand, hvorfor de med Billighed og Rette kunde findes skyldige til saadan Skat at udgive, bekjendte de samtlig og enstemmig samt med Ed bekræftede sig ej at vide eller af deres Forfædre at have hørt, at nogen af dem

førte sig det minste af Sveriges Land eller Vand til Brug, for hvis Skyld de med Rette kunde forbindes til bemeldte Skat at svare, men at de byggede og boede paa Hs. kongl. Majestæts af Danmarks Land og Grund og havde deres Føde og Ophold af hans Land og Strand alene.

Laxefjords Finners aflagte Bekjendelse var aldeles overensstemmende med Vadsøens Finners Vidnesbyrd, undtagen at deres Udsagn om ovenmeldte Øst-Kvæner var, at de i Begyndelsen fordrede af dem i Tribut 2 Alen Vaarklæde og 1 Rensdyroxes Hud, men derefter i nogle Aar 2 Ort, og angaaende den Svenske Foged lagde de dette til hines Bekjendelse, at han havde truet saa i Grund og Bund at ødelægge dem, at de ej skulde blive i Stand til at kunne svare Kongen af Danmark Skat, hvis de undslog sig for at fornøje Sveriges Fordring.

Porsangers Finners Bekjendelse faldt i saa Maade, at Øst-Kvænerne i sin Tid toge af dennem i Tribut 4 Rensdyroxehuder eller 4 Alen Vaarklæde, og den Svenske Foged Nils Orvang første Gang 2 Ort, men nogle Aar derefter 1 Rdlr., som de sagde sig endnu at udgive. Derhos vidnede de, at vægrende sig for bemeldte Skats Ydelse undsagdes de paa Livet og desuden truedes, at dersom de understod sig at flytte ud af Fjorden til Fiskeværerne, hvor Normændenes Bopæl var, skulde de med saa mange Jægter og Baade derfra tilbagehentes, at baade Finner og Normænd skulde huske sig at have af de Svenske haft Besøg.

Finnerne i Hvalsund, Lerritsfjorden, Komagfjorden, Rangsund, Aarøen, Talvik, Langnæs og Bersfjorden bevidnede for Kommissionen, at de først til Øst-Kvænerne maatte erlægge i Tribut 2 Alen Devent eller 1/2 Rdlr. samt 1 Alen Vaarklæde, og at, da Oluf Lange (sic?) var Befalingsmand paa Vardøhus, gjorde han Forbud paa den Tributs Erlæggelse, hvorved de nogen Tid derfra bleve befriede; men efter hans Afgang kom samme Kvæner igjen og med Magt tvang dem Skat af. Siden paalagde en Svensk Foged ved Navn Jens Haakonsson dem ligesaa høj Skat som forhen tidtbemeldte Øst Kvæner. I den Fogeds Tid blev Skatten efter disse Finners Tilstaaelse allerførst ført Hs. kongl. Majestæt af Sverige til Indtægt, Derefter forøgedes en anden Svensk Foged ved Navn Nils Orvang Skatten til 1 Rdlr., som de vedstode sig endnu at udgive, og derhos beklagede sig, at

de 4 Aar tilforn bleve tvungne til at betale til de Svenske, der tillige fordrede Russe Skat, 3 Rdlr. pr. Mand, hvilket uagtet de strax derpaa i samme Aar ogsaa maatte fyldestgjøre en Fordring, som Russerne selv gjorde dem, og altsaa i et Aar yde dobbelt Skat. Ydermere vidnede de, at de, som og deres Forfædre, stedse havde været truede samt med Hug og Slag, Stok og Jern tvungne til at udgive Skatten, endskjønt de aldrig nød noget til Brug af Sveriges Land eller Vand i mindste Maader, men byggede og boede i Kongens Land af Danmark og sig der ernærede.

Paa det nu desbedre Tilsyn med Finnerne kunde have, at dennem ingen Overlast skulde tilføjes, blev efter en af højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Fjerde til daværende Finmarkens Amtmand Oluf Pederssøn (Maaneskjold) udgiven kongelig Befaling, dateret Kjøbenhavn den 12te Maj 1602 en Fjeldfoged aparte beskikket.

Da velbemeldte Kommissariers Forretning til Hove var efterseet og den Fripostighed overvejet, som af de Svenske og Russerne øvedes, blev strax et kongeligt Forbud til Amtmanden udstedt, hvorefter hverken Russerne efter den Dag skulde være tilladt at oppebære Skat af Søfinnerne fra Malanger ved Tromsøens Ende i Nordlandene til Varanger i Østfinmarken, hvilket Distrikt de i Skattens Oppebørsel sig havde tilholdt; ikke heller skulde de Svenske tilstedes noget paa Russens Vegne at indkræve efter ovenmeldte Anno 1595 Forhandling imellem Sverige og Rusland, ej heller at fordre videre, end de selv før det Stettinske Fordrag havde oppebaaret, men hvad Skatter Tid efter anden maatte befindes at være blevne forhøjede, skulde igjen afskaffes.

De Svenske kom dog siden bemandede ned til Finmarken Tribut at indfordre imod gjorde Forbud, hvorfor en allernaadigst kongelig Befaling, dateret Anderskoug 3dje Juledag Anno 1606, blev given Vardøhus Amtmand Oluf Pederssøn (Maaneskjold), at han ingenlunde maatte tilstede den i Svang gaaende Skattens Forhøjelse af de Svenske over den, der fra Arilds Tid og før den Svenske Fejdes Begyndelse til dennem plejede at udgives, ej heller tillade dem at oppebære Russe-Skat ved Søsiden.

Derved forblev det indtil Annum 1608, som var Aaret efter at Hertug Karolus var kronet til Regjeringen i Sverige. Da kom Statholderen over det Svenske Lapland, velædle og

velbyrdige Balthazar Beek, 20 Mand stærk i Februar Maaned ned til Varanger og, som aldrig for var skeet, paabød paa Sveriges og Russens Vegne tvende Skatter i Fisk, saa at hver Finne skulde erlægge 4 Voger til livers Andel, dog med de Vilkaar, at Oppebørselen skulde bero, indtil Svar fra begge Siders højere Steder kunde erholdes. Saasom de Svenske tillige annammede Russe-Skatten, der, som ovenmeldt, var dem i Aaret 1595 overdragen, oppebar de nu af hver Mand iblandt Altens Finner 3 Rdlr., desuden 2 Spærrer Fisk i Føgedskjænk istedenfor at de, førend bemeldte Skat blev dem transporteret, ej plejede fordre af hver Mand mere end 1 Rdlr. Derimod. paalagde Vardøhus's Amtmand, velædle og velbyrdige Klaus Gagge, samtlige ved Altens Laxeelv boende Finner at svare Ledirig til Hs. kongl. Majestet af Danmark. I bemeldte Aar 1608 var et Møde berammet til Wismar imellem Rigerne at holdes, hvor Intet Finne-Skattens Oppebørsel angaaende formedelst de Svenske Kommissariers Udeblivelse blev afgjort. Saasom de Svenskes Opførsel i Finmarken blev Hs. kongl. Majestet allerunderdanigst tilkjendegivet, udgik til velbemeldte Amtmaiid Klaus Gagge en allernaadigst kongelig Instrux af 20de Februar 1609 imod deres Forhold til alleryderste Exekution. Dog kom den Svenske Foged Erik Johansson i Aaret 1610 ned i Alten for at fordre tidtbemeldte Russe-Skat og, for at naa sit Krav, i Øvrighedens Fraværelse aftruede Stedets Finner uldne Tepper eller saakaldte Gremer (?), Kjedler, Bøsser og andet saadant til 3 Rdlr.s Værdi og danned begav sig til Fjelds, tillige truende, at hvis de efterdags fandtes uvillige til at erlægge bemeldte Skat, vilde han med 100 à 200 Mand komme igjen at inddrive den og forskaffe det saa, at de den med blodige Kjortler og Fingre skulde betale.

Nu blev de Svenske forkyndt Krig, og Hs. kongl. Majestet brød op med sin Armee i Maj Maaned Anno 1611, i hvilket Aar Kong Karl af Sverige døde den 30te Oktober. Imedens Tilstanden var af saadan Beskaffenhed, udgav Hs. Majestet til Finmarkens Amtmand en allernaadigst Befaling af benævnte Aars 10de April, med største Fiid at føje den Anstalt der i Landet, at der holdtes god Vagt og Varetægt, paa det de Svenske ikke skulde kunne med Mord, Brand eller i andre Maader tilføje Indvaanerne nogen Skade, I lige Maade blev han befalet ej at tilstede nogen Svensk Foged paa Sveriges

Vegne at oppebære Skat af Finner, Normænd eller nogen anden af Undersaatterne, men med Gevalt at afvise samme og ellers sig i alle Maader saaledes forholde, som en ærlig Riddersmand egner og anstaar, og som han i sin Tid med Ære vilde ansvare og vsere bekjendt. Derhos lod allerhøjstbemeldte Konge under samme Dato en allernaadigst Befaling udgaa, at formedelst den Omkostning, som Krigen vilde medføre, skulde enhver Skipper og Styrmand, saavelsom og Normand og Søfinne, som boede i Vardøhus Len og dels undergrænsende Lene, betale aarlig 2 Rdlr.

Da Krigen derefter ophørte og Freden imellem Danmark og Sverige ved deres deputerede Kommissarier i Januar Maaned paa Grændserne i Sørød imellem Knærød og Ulsbek var sluttet, afstod Sverige al sin Pretension paa Søfinerne fra Titisfjord i Nordlandene indtil Varanger i Finnmarken, saavel paa egne Vegne som i Henseende til det, der af Russerne var dennem overdraget, med al Jus, Dominio maris samt al Herlighed og højhed, saa at aldrig nogen Konge af Sverige eller Sveriges Trone til evig Tid sig noget ved Søsiden i Norges Rige paa de Steder skulde anmode, hvilket Amtmanden strax ved et allernaadigst kongeligt Reskript, dateret Kjøbenhavn den 30te Januar 1613, blev tilkjendegivet med Ordre, al forbenævnte Skyld, Rettighed og Herlighed, som under hans Len hørte, der under Lenet at lade annamme og siden aarligen for den visse og uvisse Indkomst, deraf kunde falde, lade gjøre god Rede og Regnskab, saa og selv at Møde til den i Skien den 2den August berammede Herredag for at give Underretning om Finne-Byerne til Fjelds, efterdi nogen Tvistighed endda om dennem ved Fredsslutningen var forefalden.

Angaaende den Skat, som af Søfinerne ¹⁾ skulde ydes til Danmark, efterat Freden var sluttet og Hs. kongl. Majestæt af Danmark alene Skatten af dem skulde have, falder at agte, at den 10de Juni 1614 blev gjort saadan allemaadigst Anordning, at af enhver Søfinne skulde aarlig betales i Skat 1 Rigsdaler, samt istedenfor den Skat, som de Svenske tilforn paa egne og Russens Vegne havde oppebaaret, erlægges

¹⁾ Jeg forstaar her under Søfinner eller Sølapper alle de, der sognede til Finnmarkens Prestegjæld, hvad heller de opholdt sig med Rensdyr paa Fjeldet, eller ved Søsiden i Fjordene, der nærede sig af Kjør, Faar og Fiskeri.
(K. Leem.)

til Danmark Leding med 1 Vog og 16 Mark Fisk af en Søfinne, der var fuld Ledingsmand, men med Halvdelen derimod af en halv Ledingsmand. Siden skede nogen Forandring i Skattens Paalæg paa bemeldte Søfinner. Hvad Varangers Finner angaar, fornemmes, at Vardøhus Amtmand, Klaus Gage, af dennem oppebar, foruden den Rettighed, som de vare pligtige, 4 Voger Fisk, saa og besværede dem med højere Tiende end den, der af Normændene ydedes. For den Sags Skyld indgav de til Hs. kongl. Majestæt en allerunderdanigst Klage-Memorial, hvorpaa fulgte allernaadigst kongelig Benaadning af 22de April 1617 til deres Befrielse for bemeldte ubillige Paalæg. Deres Skat og Leding henbragte de til Vardøhus, da Amtmanden der residerede; men da han ved kongelig Tilladelse var bosat i Vadsø, leverede de Skatte-Fisken der, hvilket kom dem vel tilpas, saasom Vejen derhen ikke faldt saa lang og besværlig. De øvrige Finner af Tanen, Laxefjorden, Porsangerfjorden, Hvalsund og Alten bleve ansatte at betale efter deres Formue fuld Skat med 2 Rigsdaler, eller halv Skat med 1 Rigsdaler. Af Finnernes unge Mandkøn annammede Fogderne, naar nogen af samme første Gang i Skattebogen skulde indskrives, en vis Afgift til 1 Vog Fisks Værdi, som blev kaldet Spring-Skat og indeholdtes af dem til egen Fordel; men ved en Kommission blev i Aaret 1685 det Paalæg, saasom ej havende Grund i Loven eller kongelige Forordninger og ikke ført Kongen til Regnskab, afskaffet, hvorimod enhver, som allerførst til Skat antegnedes, blev ansat til halv Skats Erlæggelse i det første Aar. Finnernes Sønner, som vare hjemme hos sine Forældre og ej selv toge Udredning, bleve paa Hs. Majestæts allernaadigste Behag for Skat forskaanede. De Tjenere, som agtedes skat-skyldige, bleve paalagte at yde halv Skat. Fra Skat og Leding fritages Finne-Lensmændene og Skydsskafferne saa og de, som formedelst kjendelig Armod og Svaghed lidet formaa, hvis Bevislighed paa Regnskaberne maa attesteres. Angaaende Tiden og Stedet til Skattens Oppebørsel, da plejede Fogderne i forrige Tider, naar Fjeld rejsen om Vinteren havde Ende, tage deres Tilbagerejse til deres Bopæl i Vadsø Søkanten for at inddrive Skatten hos Søfinnerne. Men ved en Amtmanden given Instrux af 9de April 1687 føjede Hs. kongl. Majestæt allernaadigst den Anstalt, at saasom den Misbrug havde indsnaget sig, at Fogden uden Amtmandens

eller hans Fuldmægtigs Overværelse lagde og lignede Skatten og anden Rettighed imellem Finnerne, skulde Amtmanden dermed have nøje Indseende og ej saadant tilstede, men lade Søfinnevnes Skat paa Thingene ligne saa og attestere Fogdens Regnskab, at derudi intet Underslæb var begaaet. Kort derefter søgte Finmarkens Foged, Nils Knag, som siden allernaadigst blev beskikket til Justitsraad og Lagmand i Bergen med Karakter af Knagenhjelm, at bringe Rejsen til bemeldte Skats Indfordring i sin forrige Skik og erhvervede en allernaadigst kongelig Befaling, at Søfinne-Skatten skulde, ligesom forhen var skeet, af Fogden oppebæres strax efter at hans Fjeldrejse var afgjort; men ved den i Aaret 1691. den 6te Juni af højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Femte allernaadigst udgivne Oktroj-Forordning blev befalet til Finmarkens Skats og Ledings Ligning og Oppebørsel, at naar Fogden om Vinteren den Malmiske Rejse forrettede, skulde han som sedvanlig indfordre Skatten af Østenhavs-Finnerne paa de Russiske samt af Fjeld finnerne paa de Svenske Grænser, og derefter ligefra Koutokejno fortsætte sin Rejse over Fjeldet hjem igjen til Vadsø. Siden om Sommeren skulde Søfinnernes Skat i Amtmandens eller hans Fuldmægtigs Overværelse paa Thingene forsvarligen lignedes og derefter af Fogden oppebæres. Derved ophørte da Fogdens Vinterrejse langs Søsiden til at inddrive Skatten af Søfinnerne.

Hvad Skatten til Danmark af de Svenske Fjeldlapper i Arritsby, Avjovarre etc. angaar, skal agtes, at saasom bemeldte Fjeldlapper fra gammel Tid, ligesom og endnu sker, have begivet sig ned til Søsiden i Finmarken paa behørig Tid der at søge deres Næring, og de tildels betjene sig af Hs. kongl. Majestæts Mark og Fjelde, er fra Alders Tid en vis Kontribution af dennem bleven ydet til Danmark. Men efterdi den Tvistighed om Fjeldbyerne ej tilfulde blev afgjort i Fredsforhandlingen ved Knærød og Sverige havde i samme Fredsfordrag frasagt sig al Ret og Ejendom til Søsiden i Finmarken, begyndte de Svenske Fogder at indeholde den Kontribution, som bemeldte Fjeldlapper fra Arilds Tid vare vante til Danmarks Krone at erlægge, hvorfor Amtmanden, Klaus Gagge, blev befalet at lade den ved tilbørlig Middel inddrive, paa det intet deraf ved hans Forsømmelse skulde mistes; hvorefter Finmarkens Foged, Berthel Henriksøn gjorde sit Bedste samme Skat at bekomme, hvilket den

Svenske Foged, Rejnholt Stegen von Danzig, i en til velbemeldte Amtmand indgiven Klage over benævnte Fogeds strenge Adfærd i Skattens Indsøgning til Fjelds, hans Opførsel imod Lapperne med Hug og Slag samt Paalæg til hans Brug at opsætte en Hytte paa Fjeldet etc. vidtløftig anfører.

Anno 1623 udgav Hs. Majestæt atter en kongelig Ordre til Finmarkens Amtmand, velædle og velbyrdige Hans Koningsham (Cunningham *)), som var Gages Successor, Skatten fremdeles hos Fjeldlapperne at lade kræve, eftersom Sedvane havde været. Men, som de Svenske Fogder fremturede Aar efter andet at tilholde sig Fjeldskatten, gjorde velbemeldte Amtmand det ved en allerunderdanigst Memorial bekjendt til Hove, hvorpaa strax fra Hs. kongl. Majestæt fulgte Svar af 19de Oktober 1629, iblandt andet saalydende: Angjældende Skatten, som den Svenske Foged tilholder sig, da ville vi, at du skal have dig dermed, som af Arilds Tid, dog at du vores Rettighed, som vi udi sistforledne Svenske Fejde kommet have, herforuden og have udi Agt, og tilskikke vi dig Kopi af samme Fredsfordrag, saavidt den Punkt belanger. Saafremt den Svenske Foged nogen Fordyring begynder, da skal du udi Mindelighed hannem advare og fraaade noget nyt at begynde, men sige, dig det til os allerunderdanigst at ville andrage og om Resolution erholde, og at alting baade med Svenske og Russerne bliver udi de gamle Terminis, og selv ingen Anledning og Aarsag til Vidtløftighed giver. Endelig, saasom begge Kongerne i samme Maaned vare paa Grænserne samlede til Samtale med hinanden om Fredeligheds Stiftelse, paafulgte berørte Skats Oppebørsel uden videre Forhindring og Modsigelse, saa at tidtbemeldte Fjeldlapper ere nu, ligesom efter gammel Ret og Sedvane, saavel til Hs. kongl. Majestæt af Danmark skatskyldige som til Hs. kongl. Majestæt af Sverige, under hvis Jurisdiktion og Landsret de henhøre; hvorhos skal agtes, at de Svenske Fjeldlapper i Indiger ere 3 Potentater skatskyldige, nemlig Kongen af Danmark, Hs. Tsariske Majestæt af Rusland og Kongen af Sverige. Skatten til Danmark af de Svenske Fjeldlapper haver fra Arilds Tid været en Speciedaler af en fuld, derimod Halvdelen af en halv Skattemand. I ethvert Distrikt, hvor

*) En Skotlænder, som var Lensmand fra 1619 til 1651.

tidtbemeldte Lapper sig opholde, findes baade en Dansk og Svensk Finne-Lensmand. Over dennem blev foruden den Danske Foged, der Finmarkens Søside betjente, ogsaa beskikket en Dansk Fjeldfoged, som erfares af den første Fjeldfogeds Bestalling af 12te Maj 1602. Samme vedvarede nogen Tid, hvorefter Fjeldfogderne, afskaffedes, og Fjeldskattens Oppebørsel blev anbefalet Amtets Foged, som den endnu inddriver.

De Nejden, Pasvik og Pejserne beboende Lapper have, endskjønt de staa under Russisk Ret og bekjende sig til den Russiske Religion, fra gammel Tid ydet og endnu yde Skat til Hs. kongl. Majestæt af Danmark, saasom de bruge de Norske Strømme og have sit Tilhold i et allerhøjstbemeldte Konge fra Alders Tid tilhørende Land, hvilket højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Fjerde i sit allernaadigste aabne Brev af 8de April 1639 tydelig forklarer. Den Skat, som til Danmarks Krone af bemeldte Lapper aarlig svares, er, efter Beretning, 8 Voger Fisks Værdi af hver fuld Skattemand. Tillige erlægge de og Skat til Hds. Tsariske Majestæt.

I lige Maade haver Kongen af Danmark fordem oppebaaret Skat af efterskrevne Egne paa Nordfjeldet, nemlig: Søndergjæld, Notjager, Perisk-jaure, Lo-ja ure., Nergis, Trinis, etc. saa og af Malmis; *) men nu tilegner Russen disse Ste-

*) Af de flere gamle Karter og Dokumenter om Finmarken, som opbevares i det Norske Rigsarchiv, fremgaar det om disse Steders Beliggenhed, at

Søndergjæld, ogsaa kaldet Søndrebygd, var Navnet paa et Distrikt i Syd for de Norsk-Russiske Fællesdistrikter, imellem Enare i Vest og Kola i Øst. Navnet findes, ifølge Castréns Rejse, endnu bevaret blandt Russerne i Formen Synjel.

Not-jager er den i Fortiden sædvanlige Norske Udtale eller Forvanskning af det Lap. Not-javre (d. e. Not-sjø), ligesom Indiager, Ind-jager er det samme som Ena-javre eller Enare. Not-jager er altsaa det samme som Russerne kalde Nol-ozero. Det er en større Indsjø i Lapland, af hvilken udflyder Tuloma-Elven, som forener sig med Kola-Elv ved eller i den By, der har sit nuværende Navn efter den siste. I Fortiden benævnedes Byen hyppigst Malmis, hvilket troeligvis kommer af, at den ligger paa et Næs (Russisk MYS, Malmys er maaske det samme som Malij-mijs d. e. lille Næs).

Perisk-jaure er Peres-javre, en Indsjø paa Vejen imellem Kola og Kandalaks ved det Hvide Hav. Den ligger strax nordenfor den store Imandra,

Lo-javre, hos Russerne Lov-ozero eller Læv-ozero (Castrén),

der sig som en fast Ejendom og gjør Skats Erlæggelse deraf Danmark aldeles disputerlig, naar den paaæskes. Thi saasom Hs. kongl. Majestæt af Danmark ej vilde tilstaa ham den Skat fra Malanger i Nordlandene til Varanger i Øst Finmarken, som han først paa egne Vegne paastod og siden i Aaret 1595 overdrog de Svenske, begyndte han at indeholde den Kontribution, som benævnte Egenes Lapper til de Norske Fogder plejede og burde betale, efterdi samme immediate under Norges Krone henhørte; hvorfor højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Fjerde udgav den 30te Juni 1597 en kongelig Befaling til Vardøhus Amtmand, Hans Olafssøn, at, saafremt Russen vilde formene ham at inddrage i Lapland, der at oppebære Skat, eller forbyde Undersaatterne der sammesteds at betale til Danmarks Krone den sedvanlige Skat og Rettighed, skulde han alligevel samme i muligste Maader med Trusel hos dennein indfordre, og dersom Russen skulde understaa sig derudinden at gjøre Forhindring og hendtlig angribe hannem, skulde han bruge saadant Middel og Defension, som dertil fornøden gjordes, og hvis han samme Skat om Vinteren ingenlunde af bemeldte Lapper kunde bekomme, skulde han anvende muligste Flid, at den om Foraaret, naar de komme til Søsiden igjen, eller og om Sommeren kunde inddrives. Desuden blev han den 1ste August i næstfølgende Aar af allerhøjstbemeldte Konge befalet selv at begive sig til Nordfjeldet til Skattens Indfordring og dets Fjeldbyer ret at besigtige, hvor Hisserne formedelst de forrige Amtmænds Uflid og Forsømmelse havde indsneget sig til den Skats Oppebørsel, som Norges Rige tilkom; og som Russen fornåm, at efter det Knærødske Fredsfordrags Slutning ingen Skat for ham var at bekomme i den Tractu ved Norges Søsides fra Malanger indtil Varanger, hverken paa hans egne eller de Svenskes Vegne, til hvilke han sin formente Ret havde overdraget,

 er en Sjø i Øst for Kola og Peris-jaur. Af denne Lo-javre udstrømmer Tereberka-elven, som falder i Ishavet.

Nergis, der ofte nævnes i gamle Norske Dokumenter, har jeg ikke været istand til at gjenfinde iblandt de nuværende Russiske eller Lapske Navne.

Trinis er det samme som Trinæs eller Ternæs, som altsaa betyder Ter-Halvøen. Det er følgelig det samme som det old-Finske Turja eller i det old-Norske Terfinnernes Land, nemlig den hele Laplandske Halvø imellem Ishavet og del Hvide Hav.

Udg. Amn.

tilstedde han ej de Norske Fogder fra den Dag at inddrive Skat af de ovenbenævnte Nordfjeldets Egne beboende Lapper, saa at samme Skatteoppebørsel der aldeles ophørte; ikke desmindre befalede dog allerhøjstbemeldte Konge under Dato 4de Januar 1622, at bemeldte Skat som en Hs. kongl. Majestæt af Danmark tilkommende Rettighed paa den Malmiske Rejse aarlig skulde æskes, som og indtil denne Dag allerunderdanigst efterkommes.

Til den Rejses Fuldførelse bliver Fogden aarlig godtgjort 43 Rigsdaler 2 Ort, nemlig: 16 Rdlr. til Rejsen selv, 5 Rdlr. til en Russe-Tolk, 1 Rdlr. til en Finne-Tolk, 6 Rdlr. til 3 Fjeldklædninger, Resten til Underholdning for Fogden og hans Følge. Bemeldte Rejse til Malmis og Fjeldbyerne sker saaledes: Fogden med en Fuldmægtig og en Tolk farer først til Vands fra sin Bopæl i Vadsøen ind til den inderste Ende af Varangerfjorden. Fra benævnte Fjords Ende begiver han sig op til den saakaldte Kongsgamme. Derfra tager han ved at kjøre med Rensdyr Vejen til den første Russe-Finneby Nejden, som er 1 og, om Føret falder besværligt, 2 Dages Rejse. I disse Egne regne ej Lapperne Vejens Længde efter Mile, men efter en Dags Kjørsel fra et Sted til et andet. Fra Nejden til Pasvik er 1 Dags Rejse, naar Føret er føjelig. Fra Pasvik til Pejsten er som oftest 2 Dages Rejse, undtagen naar slemt Føre indfaider, da gaar noget af den 3dje med. Her endes de Lappebyer, i hvilke ydes Skat til Hs. kongl. Majestæt af Danmark og Russen tillige, hvorpaa Munkegodset begynder og Vejen falder saaledes: Fra Pejsten til Bomeni er 1 eller 1 1/2 Dags Rejse. Fra Bomeni til Malmis eller Kola er, eftersom Føret tillader, 2 eller 3 Dages Rejse, Benævnte By ligger efter Beretning omtrent 30 Mile fra Vadsø, længst inde i en lang, smal Fjord eller Re vier; den haver en Bojar, Officerer, Soldater. Kjøbmænd og en Hob gemene Folk samt 2 Kirker, af hvilke den ene staar inde paa Fæstningen; ikke langt derfra falder en rig Laxefangst. Efter at være kommen Byen nær, hviler Fogden gemenligst Natten over der udenfor og lader sin Ankomst ved et Bud melde. Dagen derefter tager han med Baad over et lidet Revier Vejen til Byen, hvor da Soldaterne i fuldt Gevær med deres kommanderende Kapitame og Officerer tage imod ham, og efter aliagt Salutation spørges, om altinger i fredelig Tilstand, samt hvad hans Ærinde er; hvorpaa

svares, at man er kommen for at søge Hs. kongl. Majestæts af Danmark Skatter paa Nordfjeldet. Derefter bliver Fogden ledsaget ved Kapitainen i et Herberge, som for hannem og hans medhavende Følge af Bojaren er bestilt, hvor da 4 Soldater stilles udenfor til Opvartning. Desuden marscherer Soldatesket nogle Gange frem og tilbage forbi hans Logement for at gjøre Paraden des aneligere. Efterat han i sit anviste Herberge er indkommen, begjærer han strax ved Kapitainen Audiens hos Bojaren saa snart ske kan, som og gemelig Dagen næstefter erholdes, dog ej paa Slottet,*) hvor ingen Fremmed bliver tilladt at komme, men i et Hus i Byen. Der handles da om den Skat, som Kongen af Danmark sig paa Nordfjeldet tilegner, og Fogden begjærer sig derhen med behørig Skyds at maatte befordres til samme at inddrive efter gammel Tids Ret og Sedvane, hvorpaa følger Svar af Bojaren, at, saasom han ingen Ordre fra sin Grossfyrste (Tsar) dertil haver, understaar han sig ikke at tilstede ham nogen Rejse til Nordfjeldet til bemeldte Skats Oppebørsel ; dog findes han villig at tillade hannem Fordringskab fra Stedet til andre Hs. Majestæts Tjenestes Forretninger, som ham maatte være anbefalede at fuldbyrdige. Efter saadan Samtale foræres Bojaren nogle Ræve- eller Otterskind, og Fogden derimod skjænkes med nogle Skaaler af saadant Brændevin, som der i Landet bliver destilleret, hvori hannem tildrives først paa Kongens af Danmark, dernæst paa Grossfyrstens Sundhed og Velgaaende. Derefter ledsages han tilbage til sit Herberge af forbemeldte Kapitaine og endel andre Officerer, hvilke han gjør sin Flid paa det Bedste at traktere. Efter bafte Audiens hos Bojaren opholder han sig nogle Dage i Byen, paa det at Skydsen kan gjøre sig færdig; imidlertid mangler ej Opvartning af Kapitainen og andre, undertiden nyder han og Besøg af Bojaren selv og hans Børn, hvilke hver især gives en Foræring; dog er samme kun

*) Slot bruges her i den ældre Germaniske Betydning af Indelukke, Befæstning. Thi ligesaavist som Kola aldrig har havt noget kejslerligt Slot, ligesaa umiskjendelige ere Ruinerne af de Grave og Volde, som omringede den ved de Engelskes Bombardement i 1855 opbrændte Kirke og andre offentlige Bygninger. Denne Befæstning, som i ældre Beretninger skildres som især bestaaende af en Palisadering, var af ganske ringe Udstrækning, uagtet den undertiden rummede en Garnison af nogle hundrede Mand.

maadelig. Falder Gaven Bojaren takkelig, fordriver han nogen Stund Tiden i Fogdens Logement og imidlertid gjør sig tilgode med de Drikkevarer, som haves forhaanden, saasom: Vin, Brændevin og Øl, hvilket saavel varmt som koldt bliver drukket, tager ogsaa til Takke med Svedsker samt andet deslige, som til Traktament frembæres. Saalænge Fogden er paa Stedet, følger stedse den saakaldte Store Kapitaine, dvs. Obersten, med ham, naar han af sit Logement gaar ud i Byen. Herberget for sig og sin Suite betaler han selv. Før Afrejsen bliver hannem fra Slottet tilsendt 10 à 12 efter det Lands Vis tilredte Retter Mad, saasom Posteger med tørre Gryn udi, etc., hvilket alt koster ham Drikkepenge. Kapitainen, som gaar Mellembud fra og til Bojaren og ham, imedens han opholder sig i Byen, begaver han med endel Forværk til Erkjendtlighed for hans hafte Umage. Naar han vil rejse bort, tager han sig en Russe-Tolk for desbedre at kunne udrette sit Ærinde paa Nordfjeldet. Forbemeldte Store Kapitaine med flere Officerer og andre Folk gjør ham et Stykke paa Vejen Gelejde. Saasom Russen befrygter, at han paa Nordfjeldet, hvorhen han nu begiver sig, vil oppebære Skat i de Lappebyer, som der befindes, og igjennem hvilke hans Vej falder, bliver forat afhindre samme en Soldat kommanderet at følge ham saavidt de Russiske Grænser strække. Hans Rejse fra benævnte By Malmis gaar saaledes for sig, at han farer først til Notjager, som er efter Førets Beskaffenhed 4 à 5 Dages Rejse. Paa den Vej forekommer nogle smaa Tømmerhuse, kaldte Munkestuer; hvor nogen af dem befindes, hviler han med sit Følge i samme om Natten; men hvor de ej ere, maa han lade sig nøje med at ligge under aaben Himmel. Fra Notjager farer han 1 Dags Rejse til Søndergjeld, hvor Nordfjeldet endes. Derfra begiver han sig til Indjager, der, eftersom Føret falder, er 3, 4, ja ofte 5 Dages Rejse. Her støde de Danske, Svenske og Russiske Grænser sammen. Fra benævnte Indjager farer han til Arritsby, som er 2 Dages, og derfra til Juksby 1 Dags Rejse. Fra Juksby tager han Vejen til Avjovarre og fra Avjovarre til Koutokejno, hvorfra han, saasom da havende besøgt alle de Distrikter, i hvilke Skat paa Fjeldet fordres, begiver sig over Fjeldet tilbage lige til Vadsø i Varanger, hvor han nu haver sin Bopæl, alt efter Anordningens Bydende af 6te Juni 1691. Paa den Tid, da der var i Finmarken tvende Fogder,

en i Øst- og en anden i Vest-Finmarken, blev Vejen saaledes tagen, at, naar den Øst-Finmarkske Foged var, efterat have besøgt Kola og de Russiske Egne paa Nordfjeldet, kommen tilbage til forebemeldte Juksby, for han derfra ned til Søen til den Finneby Bondø i Laxefjorden i Øst-Finmarken, som er 1 stærk Dagsrejse. Fra Bondøen rejste han 2 Mile til søs til Vejnes i benævnte Laxefjord og fra Vejnes 1 Mil ligeledes tilvands til Lebesby, liggende paa hin Side af samme Fjord, hvorfra han forføjede sig tilbage til Varanger, og var saa dermed hans Rejse bragt til Ende. Den Vest-Finmarkske Foged derimod besøgte Vest-Finmarkens Søfinner og for siden op til de Svenske Fjeldlapper i Avjovarre og Koutokjerno Skatten af dennem at indkræve.

Paa den vidtløftigt og omstændeligt nu beskrevne Fjeldrejse eller saakaldte Malmiske Rejse øvedes fordem af Fogderne stort Høkeri iblandt Lapperne med Brændevin, Tobak og andre deslige Varer, hvorved den Sælgende havde Gevinst; men Almuen besværedes med umaadelig Skyds til slige Varers Frembringelse fra et Sted til andet, at jeg ej skal tale om den Mængde af Forverk, som samme Fogder medbragte til Malmis at forhandle, saa at Kjøbmandskab til egen Fordel maaske af endel med mere Iver iagttoges, end den Forretning, til hvilken de vare udsendte. Over saadan deres Opførsel indgave de Svenske i Aaret 1615 Klage, hvorfor de ved en Interims-Anordning bleve forbudne at kjøbslaa paa Fjeldreisen og andensteds, være sig med Tobak, Brændevin eller andet, hvorved Bonden med unyttig og overflødig Skyds bebyrdedes. Og saasom de fremturede med at drive Kjøbmandskab paa benævnte Rejse, hvilket deres Forretnings Værdighed og Vigtighed ingenlunde anstod, blev den Lejlighed dennem betagen ved højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Femtes Befaling derom saalydende: Saasom ved den Malmiske Rejse stor Misbrug og Uorden af Fogderne skal være begangen, saa skal Rejsen herefter forrettes af saadanne Personer, som Amtmanden dertil dygtige befinder. Hvorved det og forblev indtil Fogden Nils Knag efter allerunderdanigst Ansøgning erlangede igjen Tilladelse at forrette Fjeldreisen.

Paa tidtbemeldte Rejse have og Fogderne fordem undervejs oppebaaret baade paa Fjeldene af Fjeldlapperne og efter Tilbagekomsten fra Fjeldene ved Søkantene af Sølap-

perne visse Foræringer under adskilligt Navn, hvilke Lapperne som en Pligtskyldighed i lang Tid maatte yde dem.

I de Fjelddistrikter Indjager, Arritsby, Iuksby, øvre Tanen, Avjovarre og Koutokejno maatte hver Mand paa den Tid, Skatten indsogetes, give Fogden Skjænk til 1 Orts Værdi af Finnehansker og Finnesko eller saakaldte Komager. Derforuden maatte og samme Distrikters Lapper forære ham endel Ferskmad under Navn af Spising, nemlig: Ryper, eller 6 Ferskvandsfiske af Sik, eller et Stykke Rensdyrkjød. Men Indjagers Lapper indeholdt omsider den saakaldte Spising, som af dennem æskedes. Af hver Finne-Lensmand i benævnte Distrikter fik han en god Rensdyroxehud samt 2 Rigsdaler i Penge, eller lige Værdi derimod i Varer, efter en gammel Skik, som paa Fjeldet var kommen i Brug.

Den oven ommeldte Foged Berthel Henrikssøn fordrede og oppebar af hver Mand i Nej den og Pasvik 1/2 Vøg Fisk i Skatskjænk. De tvende ham næstfølgende Successores i Fogdetjenesten lode den ukrævede; men deres Efterkommere, Ivar Nilssøn, Knut Jenssøn, Abraham Lochert, Jens Bang etc. traadte i den først benævntes Fodspor ved at æske Skatskjænken af bemeldte Nejdens og Pasviks Lapper, endskjønt ingen af dennem havde dertil minste Ret eller lovlig, Adkomst, hvorfor og Hr. Amtmand Shjort (Short) samme forbød.

Pejsens Distrikts Lapper gav Fogden 60 Fiske og paastod derimod efter gammel Sedvane 1 Kande Anisbrændevin. Bemeldte Fiske maatte de føre en lang og besværlig Vej fra deres Hjem over Havet til Vardø, saa at den Kande Brændevin blev dyrt betalt. Ellers brugtes i nogle Fjeldbyer den Skik, at Beboerne gav Fogden den første Dag eller Aften, han kom i deres By, 1 Rigsdaler i Penge eller Varer, hvorimod de af hannem med Brændevin bleve skjænkede.

Anlangende Øst- og Vest-Finmarkens Sølapper fornemmes, at Fogden i forrige Tider bekom af hvert Distrikts Finne-Lensmand 1 god Rensdyroxehud og 2 Ræveskind eller 1 Ræve- og 1 Otterskind; men siden bleve bemeldte Lensmænd ved Kommissariers Resolution fra den Udgift fritagne. Enhver Varangerfjords Lap gav Fogden i Spising 6 Ryper, eller en Hare, eller et Stykke Rensdyrkjød, eller Edderfugle, eller nogle Ferskvandsfiske af Gjedder og Sik, eller i Mangel deraf 1/2 Bpd. tør Torsk. Denne Udgift til Fogden af

benævnte Lapper blev ved en kongelig Anordning af 3dje Marts 1688 konfirmeret, men derefter den 6te Juni i Aaret 1691 afskaffedes ved kongelig Befaling Skaarfisks, Skatskjænk og Spisnings Ydelse.

Angaaende Anledningen til ommeldte Paalæg, som Fogderne besværede Lapperne med, falder at agte, at hafte Dokumenter give Formodning, samme allerførst at have indsneget sig, da de Svenske og Russiske Fogder Skatten ved Søsiden annammede, og at de Norske Fogder af dennem til slig Oppebørsel siden have taget Exempel. Thi man befinder, at Grossfyrsten i Aaret 1517 tillod sine Fogder at annamme Spisning med videre Skjænk af Lapperne, dog ved en sær Foreskrivelse baade i Henseende til Tiden og Maaden, som ej maatte overskrides. At de Svenske Fogder betyngede Sølapperne med usedvanligt Paalæg, viser et derom i Hammerfest taget Thingsvidne af 9de Maj 1608, desuden en kongelig Ordre af Dato 20de Februar 1609, lydende, at de Svenske Fogder ej maatte tilstedes Hs. Majestæts Undersaatter med ubillig Flytning, Spisning eller anden Bekostning at besvære; men ikke saasart havde de Russiske og Svenske Fogder ladet Sølapperne for Skatskjænk, Spisning etc. blive ukrævede, førend den Norske Foged fordrede og oppebar samme.

Angaaende Skatten af de Finmarkske Norske Bønder eller saakaldte Normænd, haver man at agte, at efterdi de ej som Lapperne vare Landets Indfødte, men til Fiskeriets Brug did hendsente, og Udøerne samt andre øde Steder af dennem bleve besatte, nød de i Begyndelsen Forskaansel for Skats Erlæggelse, hvilket var imod et Folk, der bevilgedes at benytte sig af alt Landets Gode, en saa stor Naade, at samme med Rette burde i Stenklipper udgraves, Kongerne til en evig Ihukommelse og til Eftersagn for Efterkommerne, saalænge som Verden staar. Derefter i Tidens Fremløb blev dem paalagt at yde Skat; thi den 16de April Anno 1610 lod højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Fjerde et aabent Brev udgaa til Vardøhus Amtmand Klaus Gagge med Befaling at lægge menige Almue udi Vardøhus Len i Skat og have flittig Indseende med, at alting maatte gaa retfærdelig til, saa at den Rige hjalp den Fattige, og at der ej ansaaes Gunst, Gave eller Venskab, eller med nogen saaes igjennem Fingre. En Fisker ved Søsiden blev ansat at betale i Skat 1 1/2 Rdlr.; en Udrorskarl,

som var kommen til fuld Lovalder, 3 Ort, og en Tjenestedreng, der ej var fuldvoxen, 1 1/2 Ortdaler. Anno 1611, da Krig var begyndt mod Kong Karl den Niende af Sverige, forhøjedes Skattens Ydelse til 2 Rdlr. af hver Normand, hvorved det i nogle Aar forblev. Siden erfares den Skat, som Normændene skulde svare, undertiden at være bleven forøget, andre Tider derimod forminsket, eftersom Fiskeriet lykkedes eller mislykkedes og Omstændighederne udfordrede. Herhos skal agtes, at i Aaret 1648 bortforpagtedes Lenets Intra-der til Amtmanden, Hans Køningsham, og i Aaret 1681 til de Trafiquerende. Endelig erholdt tidtbemeldte Normænd ved en Oktroj-Forordning af 2den April 1687 af højjovlig Ihukommelse Kong Kristian den Femte den højkongelige Naade saavel fra Skat som og Leding at være aldeles frigivne.

Hvad Skattens Ligning med videre i Almindelighed i Henseende baade til Normænd og Lapper angaar, da befin- des, at fra ældgammel Tid haver Overtilsyn med de konge- lige Intraders Forvaltning og Oppebørsel været Amtmændene betroet, og at Ligningen i lige Maade paa deres Ansvar haver hvilet, hvilket adskillige derom aliernaadigst udgangne konge- lige Befalinger bevidne. Skatten oppebæres mest i Penge; undertiden er den og bleven betalt med Forverk, Tørfisk og andre Varer. Leveransen skeede tilforn Tid efter anden paa adskillige Steder, saasom: i Rentekammeret, paa Koldinghus Slot, Vordingborg Slot, Haderslevhus Slot, i Zahlkammeret, paa Akershus Slot, paa Kommissariatet i Kjøbenhavn etc. Hvortil Skatten nuomstunder anvendes, er, saasom en be- kjendt Sag, ufornødent at anføre.

Rettens Betjening forvaltes i Finmarken mestendels ligesom andensteds paa Landet i Norge. De mig vitterlige Amtmænd, som fra forud Tid, en efter anden, Amtet haver været betroet, ere:

Oluf Lange. *)

Laurits Kruse. [1596—1597.]

Hans Olufssøn. [1597—1601.]

Olaf Pederssøn. [Maaneskjold. 1601—1608,]

Klaus Gagge. [160B—1619.]

Hans Køningsham. [D: Cinningham. 1619—1651.]

*) O. Lange vides ej at have været Lensmand i Finmarken. Kruses For- mand var Jørgen Kaas. 1537 —1596. (Udg. Anm.)

Jørgen Friis. [1651—1661.]
 Christopher Orning. [1661—1666.]
 Shjotth. [dvs.: Fredrik Schort. 1666—1667.]
 Otto Bjelke. [1668—1679.]*
 Hans Lillien skjold. [1687—1702.]
 Erik Lorch. [1702—1717.]
 Møinichen. [1717—17..]
 Sidelman. [17. .—17..]*
 Henrik Friman. [17. .—1738.]
 Rasmus Kjeldsen. [1738—1750.]
 Collett. [dvs. Matthias C. 1751—1757.]
 Gunder Hammer. [1757-1768.]

Amtmanden tilligemed Fogden og Sorenskriveren indfinder sig aarlig paa de sedvanlige Thingsteder, som ere: Alten, Loppen, Hasvik, Hammerfest, Fladøen (vulgo: Lortøen), Maasøen, Kjelvik, Kjøllefjord, Omgang, Kiberg, Vardø og Vadsø, og formedelst Stedernes lange Distance kun en Gang om Aaret holder Thing paa ethvert af benævnte Thingsteder, hvor da de kongelige Forordninger blive oplæste og kongl. Majestæts Skatter, hel eller halv Skat efter Ligning paa Enhvers Formue, blive betalte af Lapperne alene; thi de Norske Landets Beboere, eller saakaldte Normænd, ere nu, som oven meldt, følgelig en af højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Femte den 2den April 1687 udgiven Forordning for Skats Ydelse allernaadigst forskaanede, men derimod yde Presten en større Udgift, hvilken efter enhvers Vilkaar lignes og ansættes til hel eller halv Preste-Rettighed. Men de Paa-læg af adskillige Navne, saasom Sølvkande-Fisk, Skaar-Fisk, Skatskjænk, Spisning, Sko-Fisk, Fjære-Ved, Fjære-Lyse, Dagsarbejde, Linesætning og deslige, som Landets Almue tilforn var betyngt med, er den i disse Tider ved allernaadigst kongelig Benaadning fri for. Afregning gjøres imellem Handelsfuldmægtigen og Handelsfolket, og over begges Debet og Kredit bliver taget Thingsvidne. De Klagemaal, som kan falde imellem Almuen og de Trafiquerendes Handelsbetjente undersøges. Eftersyn sker, om ethvert Handelssted er med de for Landet fornødne Varer forsynet. Gjælds- og Forseelsessager foretages til Dom og Arveskifter til Deling. Til

*) Efter Bjelke kom Knud Gjedde fra 1680—1682, da han 8de Juli fik kongelig Befaling at afgive Amtet til Magistraten i Bergen, som bestyrede Amtet fra 1681—1687. Udg. Anm.

ethvert Thingsted følger en Skarpretter med, ifald Nogen med en eller anden grov Forseelse haver gjort sig skyldig til ved hannem at vorde afstraffet. Iblandt andre der i Landet brugelige ved kongelige Forordninger anbefalede Straffemanerer er og denne, at Delinkventen bliver paalagt at gaa nederst i Strandbredden, naar Vandet er faldet, og at blive der staaende, indtil det voxer og gaar ham næsten under Hagen.

Endskjønt der, som sagt, ikkun en Gang om Aaret holdes Thing paa hvert Thingsted i Finmarken, behøves dog formedelst Stedernes lange Distance og Rejsens Vidtløftighed den ganske Sommer til den Forretning, saa at den begyndes ved Pinsedags Tider og endes ikke førend omtrent sidst i August Maaned, og Sorenskriveren, som bor i Alten udi Vest-Finmarken, kommer ikke af Thingrejserne hjem til sit Hus førend ved Mikkelsdags Tider; ja, somme Aar, naar Mødvind og Stormvejr indfalder, ikke førend det lider imod Allehelgenstid.

Foruden det, at Finmarkens Amtmand, Foged og Sorenskriver aarlig, som meldt, holde det sedvanlige Thing der i Landet, er og Lagmanden over Nordlandene og Finmarken forbunden til sammesteds at holde Lagthing hvert tredje Aar.

Om Finmarkens Negotie.

Det, som den berømmelige Poet Juvenalis haver skrevet om sine Tidens Kjøbmænds Flittighed for Brødet at vinde, indbefattende sine Tanker derom i dette Vers:

*Impiger ex tremos curnt mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugievis, per saxa, per ignem.*
Til yderst Indien for Armod at undvige
Kjøbmanden vover sig mod Hav, Skjær, Ild tillige,

det kan man billigen sige om dem, der drive Handel paa Finmarken, hvorhen Farten ej alene falder lang, men endog besværlig og farlig igjennem brusende Bølger og Strømme og paa sine Steder imellem Skjær og Klipper, især paa den saakaldte Throndhjems Bugt. Ikke desmindre have dog ej alene Danmarks og Norges Indvaanere, men endog adskillige fremmede Nationer, Englændere, Tyskere, Hollændere, Svenske og Russere, i Tidens Længde søgt derhen for at drive Kjøbmandskab, hvilket er Bevis paa Landets Fordelagtighed for de Negotierende. Thi hvo vilde vel uden nogen Nytte for sig selv gjøre sig saa megen Umage og igjennemgaa saamange Farligheder?

Iblandt Alle have Bergens Bys Indvaanere den længste Tid nydt den Frihed at handle paa Finmarken, til hvilken Handel de først fik Anledning ved Forbud paa Fremmedes Negotie Norden for Bergen. Thi da Kong Magnus Haakons-søn Lagabæters Fader, Kong Haakon Haakonssøn den Gamle, i Aaret 1262 paa Orknøer ved Døden var afgangen og allerhøjstbemelde Kong Magnus i sin Faders Sted var kommen til Regjeringen, gav han de Vendiske Stæder til Kalmar Frihed at negociere i Bergen, men ej længere Nord, at købslaa med Byens Borgere, men ikke paa Bygden, samt at forblive i Staden, dog ej længere end fra den 3. Maj til den 18. September, medmindre de vilde svare Skat som andre Borgere. Samme stadfæstedes af Kong Erik Magnussøn Prestehader,

som i benævnte Stad blev kronet Anno 1281, og døde i Tønsberg udi Aaret 1299 i sin Regjerings 18de Aar. Saasom Sejlas og Handel endda øvedes Norden for Bergen af en og anden fremmed Nation, forhvervede Indvaanerne sig af Kong Magnus Erikssøn Smek, som antoges til Konge i sin Alders tredje Aar, blev fangen i et Slag imod Kong Albert af Sverige udi Aaret 1365, sad 7 Aar fængslet i Stockholm, blev løsgiven af Arresten Anno 1372 og druknede paa Bømmelfjorden 6 Mile Norden for Stavanger udi Aaret 1374 i sit Regimentes 46de Aar, et Privilegium, dateret Oslo den 7. Dag for Captivitas Petri Anno 1348, hvorved al fremmed Sejlas og Handel Norden for Bergen under Varernes Konfiskation blev forbuden. Fordi ovenmeldte Tyske indtrængte sig i den Krig, som Kong Haakon Magnussøn førte imod Kong Albert af Sverige formedelst bemeldte sin Faders, Kong Magnus's Fængsel i Stockholm, og imidlertid formasteligen afbrændte 15 Landsbyer i Norge, blev Handelen sammesteds dem forbuden; dog bekom de ved Fredsslutningen allernaadigst Bevilgning at drive Kjøbmandskab i Norge imod Told, som dennem da blev paalagt. Og saasom denne Negotie var dem anstaaelig og profiterlig, gjorde de allerunderdanigst Ansøgning om Tilladelse at forblive Vinteren over i Landet, hvorefter de kaldtes Liggere og ved dennem af Dronning Margrete Anno 1399 givne, af Kong Erik Anno 1432 stadfæstede og af Kong Kristoffer Anno 1445 reformerede Privilegier, som og siden dennem af Kong Kristian den Første Anno 1475, af Kong Hans Anno 1483 og Kong Fredrik den Anden Anno 1560 allernaadigst bleve forundte og beholdne, bragte det saa vidt, at de udi Kong Kristian den Fjerdes, ja endog i Kong Fredrik den Tredjes Regjeringstid havde Del i Finmarkens faste Negotie, indtil de af Kong Kristian den Femte ved en kongelig Forordning i Aaret 1681 derfra bleve udelukkede.

Ej alene fik de Bergenske, som meldt, Anledning til at blive Handlere paa Finmarken ved det, at Fremmedes Negotie Norden for Bergen blev forbuden, men endog ydermere aabnedes dem Vej og Adgang til berørte Handel ved adskillige dennem siden forundte kongelige Privilegier. Thi udi Aaret 1384 erholdt de af Norges Konge Olaf Haakonssøn, der blev kronet i Aaret 1381, døde i Falsterbo Anno 1487 (sic) og var den sidste af Kongeslægten i Norge, Frihed at besejle Vaagen paa den store Ø Lofoten i Nordlandene, som

da var den Kjøbstad, til hvilken Finmarkens Beboere hinbragte deres Varer til Forhandling efter den af allerhøjstbemeldte Konge gjorte Anordning angaaende den Tilførsel, som Landet skulde gjøre Kjøbstæderne, nemlig at de, som boede i Finmarken og paa Helgeland, skulde med deres Varer søge til Vaagen, de af Nummedal (Namdal) til Throndhjem, de af Romsdalen til Vedøen, og de af Søndmøre til Bergen, hvilken Foranstaltning blev samtykket af Kongens Raad Hr. Jakob, Bisp i Bergen, Hr. Arvid Finssøn, Drots i Norge, Hr. Vinold Henrikssøn, Provst til Apostels-Kirke, Hr. Erland Philipssøn og Hr. Olaf Haraldssøn. Til deres forrige Privilegiers fastere Styrke gav højlovlig Ihukommelse Kong Kristoffer af Bayern, som tiltrædte Regjeringen udi Aaret 1439, døde i Helsingborg Helligtrekongers Aften Anno 1448 og blev begravet i Lund i Skaane, de Bergenske i Aaret 1443 en saalydende Benaadning:

Vi, Kristoffer, med Guds Naade Norges, Danmarks, Sveriges, Venders og Gothers Konge, Phaltzgreve til Rhin og Hertug udi Bayern, sender alle Mænd, som dette Brev se eller høre, Hilsen med Gud og vores Naade. Vi ville, at I skulle vide, at vi med dette vores Brev stadfæste alle de Breve og Privilegier, som vores Forældre, Konger udi Danmark og Norge, og vi have givet vores Stad Bergen, som Stadens Ret kan styrke, eftersom de, hver for sig, udi alle sine Punkter og Artikler formelde og indeholde. Forbyndes hver Mand derudimod at gjøre eller rygge lade etc. Skrevet paa Kjøbenhavns Slot die assumptionis beatæ virginis Anno 1443. Nostro sub sigillo præsentibus appenso. Anno Regni nostri Norvegiæ secundo. *)

Aaret derefter gav allerhøjstbemeldte Konge de Bergenske imod Kontoret et Privilegium af saadant Indhold, at efterdi det var for Hs. Majestæt andraget, at de Tyske var Hansaen, som Bosiddelse i Bergen af de forrige Konger var bevilget, saaledes opførte sig, at Kjøbstadsmænd og Landsindbyggere blev fordærvede, skulde alle Normænd, som med deres Varer komme til benævnte Stad, opskibe deres Gods i Norske Bymænds Huse og med Halvdelen deraf betale Gjæld til deres Kjøbmænd, men føre den anden Halvdel sig selv til Nytte til Udredning. Den første Konge af Oldenborgisk

*) Forhen trykt, Paus Forordn, p. 238.

Stamme, højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Første, som kom til Regjeringen Anno 1448 og blev hyldet i Norge Anno 1449 og efterat have regjeret i 33 Aar døde i Aaret 1481, konfirmerede i sit Hyldingsaar de Bergenske Privilegier og Friheder i en saalydende allernaadigst Anordning:

Kristian, med Guds Naade Norges, Danmarks, Venders og Gothers udvalgte Konge, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, gjøre Alle vitterligt, at da som vi vare annammet, optagen og kaaret til Konge og Herre udi Norge af Rigens Raad udi Marstrand om Mariæmesse Tid Anno 1449 af Hr. Erkebisp og Bisper, Riddere og Svende, Rigens Raad udi Norge, Handgjængumsmænd, Kjøbstadsmænd og Almue, da jættede vi og stadig lovede og med disse vores Breve fuldkommelig forjætte og love Gud og hin hellige Olaf til Lov og Hæder, Norges Rige og dets Indbyggere til Oprejsning, Forbedring og Bistand, at vi ville holde alle Norges Mænd disse efterskrevne Artikler, Privilegier og Friheder i alle Maader stadelig og ubrødelig i alle sine Grenes Lydelse at komme udi vores Livsdage, som herefter skrevet staar, saa at Norges Indbyggere skulle nyde deres Lov, Frihed og kongelige Rettebøder og den hellige sin Frihed og Privilegier etc.

Højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den Første, som blev kronet udi Aaret 1524 og døde i Gottorp Anno 1533, gav St. Katharinæ Aften i Ribe de Bergenske et Privilegium, hvorved det blev forbudt alle udlændiske Kjøbmænd at fare paa Nordlandene ander Skibs og Gods's Fortabelse og derimod tilladt Raadmænd og Borgere i Bergen at sejle og fare i Norge og andensteds, hvor dem lystede, med deres Kjøbmandskab, ubehindrede af enhver, under kongelig Gunst og Naade; hvilken Frihed højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Tredje, der blev kronet i Aaret 1535 og døde Nytaarsdag paa Koldinghus Slot Anno 1559, konfirmerede ved en saalydende Bevilgning:

Paa det vor Kjøbstad Bergen og vore Undersaatter maa blive ved Magt, have vi af synderlig Gunst og Naade undt og tilladt og nu ved dette vores aabne Brev unde og tillade forbemeldte vore Undersaatter i Bergen at maa og skulle herefter bruge deres Handel og Kjøbmandskab udi vort Rige Norge og al andensteds efter deres Privilegiers Lydelse etc. Højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den Anden, som blev kronet Anno 1559 og døde Anno 1589 paa Anderskov Slot i

sin Alders 52de og Regjerings 30te Aar, stadfæstede i næste Aar, efterat han var trædet til Regimentet, Søstædernes gamle Privilegier i et almindeligt Møde. Allerhøjstbemeldte Konge udgav en allernaadigst Anordning, dateret Fredriksborg den 11te April Anno 1562, at Fremmede ej maatte med sine Skibe sejle Norden for Bergen, de Bergenske til Præjudis, og ej lade dem gaa fra Nordland eller Finmarken med deres Ladning til Holland eller andensteds, førend de i Bergen med de indtagne Nordlandske Varer havde indfundet sig efter den Anstalt, som derom blev sluttet udi Aaret 1560 i Odense imellem Hs. kongelige Majestæt og de Tyske Stæder og Borgere. Ved Herredagens Holdelse i Bergen erlangede Byens Borgere atter et ligelydende Privilegium, hvilket blev underskrevet af Rigens Raad Hr. Jørgen Lykke, Hr. Bjørn Anderssøn (Bjørn) og Hr. Kristian Valkendorf. Ej alene begavede allerhøjstbemeldte Konge de paa Finmarken handlende Bergenske Kjøbmænd med herlige Privilegier, men endog foreskrev dem visse Punkter til Landets Forsorg. Thi i Aaret 1569 forordnede han allernaadigst, at de, som vilde bringe 01 til Finmarken, skulde lade deres halve Last bestaa i Mel og Malt, paa det at Landet med god og nødtørftig Underholdning kunde blive forsynet; og, saasom de ej aflode fra drikkende Varers samt andre uforholdne Speciers overflødige Tilførsel, Indbyggerne til Skade, udgik den 12te Februar 1577 et kongeligt Forbud saalydende:

Ingen maa kjøbslaa med nogen forbudne Varer, som er Vin, Bastart, Rommeni, Brændevin, Figen, Rosiner, Peberkage eller andet saadant Kræmmeri, saafremt de ej vil have Fisken forbrudt, de have med at fare, og dertil straffes som de, der kongl. Majestæts Brev ej vil agte.

Omtrent paa denne Tid begyndte Bergenske Handelsmænd at slaa sin Bopæl i Finmarken, hvorefter de med Hustruer og Børn sammesteds havde stadig Tilhold og selv personlig negotierede med Landets Indvaanere, og Handelen ved Kjøb og Arv tilfaldt bemeldte Handelsmænd indbyrdes, til hvilket de i Tidens Fremløb søgte og erholdt kongelige Frihedsbreve og Benaadninger. Siden, efter mange Aars Forløb, forlede de sine der i Landet hafte Boliger, saa de ej selv der bleve boende, men beskikkede og lønnede Fuldmægtiger til at forvalte Handelen paa deres Vegne, som af Negotiens Beskrivelse herefter i dette Kapitul nærmere kan erfares.

Endskjønt de Bergenske havde, som meldt, baade faaet Anledning til at drive Handel paa Finmarken, ved det at Fremmedes Negotie Norden for Bergen blev forbuden, saa og Vej og Adgang til bemeldte Handel blev dem ydermere aabnet ved ovenanførte kongelige Privilegier, varede det dog længe, førend den kom paa ubehindret Drift, formedelst adskillig Indpas, Uskjel og Hindring af fremmede, uprivilegerede Negotierende. Thi i den Tid, Regimentet førtes af den første udlændiske Konge, Kong Erik den Niende, af Pommern, som blev adopteret af Dronning Margrete 9 Aar efter Kong Olaf Haakonssøns Død, blev kronet i Kalmar til 3 Riger i Aaret 1396, kom til stadig Regjering Anno 1412 og døde til Ryvold Anno 1459 efterat have regjeret med Dronning Margrete i 16 og alene i 26 Aar, fordristede Englænderne sig til at besejle Finmarkens og Nordlands forbudne Farvande, saa at Indvaanerne maatte besvære sig over, at de med 2 store Skibe der havde indfundet sig forat kjøbslaa samt truet at ville komme ogsaa i det næstfølgende Aar med saamange Skibe, dem selv behagede, og man derfor nødsagedes til at gjøre allerunderdanigst Ansøgning, at, efterdi slikt skadede Kongen paa hans Indgjæld og var Undersaatterne til stor Besværing, Hs. Majestæt da vilde raade Bod derpaa. Desuden dreve Tyske og andre udlændiske Folk utilladelig Handel. Af des Aarsag agtede allerhøjestbemeldte Konge Ericus det fornødent at lade imod saadanne Mishandlinger udgaa en saalydende kongelig Befaling:

Det er os og vores Rigers Raad for Ørene kommen, at den Sedvane nylig er begyndt af Tyske og andre udlændiske Mænd, at de sejle til Finmarken, Helgeland og Island og andensteds udi vort Skatteland imod Loven og vore Forfædres Skik, hvilket vi ingenlunde lide ville. Thi forkynde vi vore Embedsmænd, hver i sin Befaling, at søge dem udi Rette, som sejle eller sejlet have, saa at ingen af dem undkommer, førend de have plejet os, som Loven udviser. Besynderlig byde vi vores Lagmænd at kjende Lov og Ret over dennem. Dat. Akershus crastino Johannis ante portam Latinam Anno 1425.*)

 Dette uagtet bleve de Engelske end ved at besejle de forbudne Farvande og gjorde det saa grovt, at der paa Land-

*) Forhen trykt, Grønl. Hist. Mindesm. III. 159 - 60.

Udg. Anm.

folket skeede Mord. Siden, i Aaret 1432, blev slig Mishandling hemmet ved et Forlig imellem allerhøistbemeldte Konge og Kong Henrik af England. I højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Førstes Regjeringstid besøgte atter de Engelske Finmarkens Farvande med sine Skibe, til hvilket at hindre gjordes Forbud under Skibs og Gods's Fortabelse; hvorefter denne Sag angaaende skeede i Aaret 1465 Mellemlhandling og Forlig imellem samme Konge og Kong Edvard den Fjerde af England.

I lige Maade foretog andre udlændiske Folk sig i samme Konges Tid at drive Handel paa Finmarken, hvorfor allerhøjstbemeldte Konge til saadan Misbrugs Hemmelse og Afskaffelse gjorde slig Anordning, at ingen udlændiske Kjøbmænd maatte opholde sig i hans Riger og Lande om Vinteren, men komme om Sommeren ved aabent Vand, i deres foreskrevne Blivetid ligge hos Rigets Borgere til Kost uden at gjøre dem nogen Forfang eller Forprang, og forføje sig bort igjen St. Andrea Dag. Da højlovlig Ihukommelse Kong Hans førte Regimentet, forgrebe atter Englændere sig ved at sejle Nord ad Landet, for hvis Skyld Mellemlhandling skeede imellem allerhøjstbemeldte Konge og Kong Henrik den Syvende af England Anno 1489.

I højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den Andens Regjeringstid fordristede og Fremmede sig imod Forbud ved deres Skibe at besøge Finmarken og lige derfra at tage Vejen til Holland, Bergens By til stor Afgang og Skade, hvorfor Staden Indvaanere allerunderdanigst besværede sig, at, om saadan Mishandling ej blev hemmet, geraadede den Byen til Fordærvelse. Forat afværge samme udgav da allerhøjstbemeldte Konge ovenmeldte allernaadigste kongelige Anordning af Dato Fredriksborg den Ilte April Anno 1562.

Da højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den Anden ved Døden var afgangen og højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Fjerde, som var fød Anno 1577 og blev kronet Anno 1596 og døde paa Rosenborg Slot Anno 1648 i sin Alders 71de, Regiments 52de og Riges 60de Aar, ej endda havde anfanget Regimentet, men Riget i allerhøjstbemeldte Konges umyndige Aar stod under et vist Regjeringsraads Tilsyn, indtrængte sig i den Finmarkske Negotie en og anden, baade inden- og udenrigske uprivilegerede Handlere, hvorfor de Bergenske indkom med Klagemaal over slig Mishandling,

og Amtmanden paa Vardøhus fik af de fire Regjeringsraad Befaling at føje den Anstalt, at hvo som besejlede Landet og ej kunde fremvise Pas til saadan Frihed, skulde have Skib og Gods forloret. Efterat allerhøjstbemeldte Konge var kronet, opsigde han de Engelske i Aaret 1596 deres Handel og Næring med Fiskeri, som de en Tidlang havde brugt ved Vardøhus, saa at den Handel ej sammesteds maatte tillades nogen Engelsk, uden han havde derpaa Hs. kongl. Majestæts Pas og Benaadning. Dette Forbud blev ved daværende Stedets Amtmand, velædle og velbyrdige Hans Olafssøn Engländerne kungjort. Ikke desmindre vovede de siden en og anden Togt paa Landet, hvorfor allerhøjstbemeldte Konge i Aaret 1601 ved et Reskript igjentog samme Forbud. Efter- som Fogder og Andre, som med Hs. kongl. Majestæts Told og Rettighed af adskilligt Kjøbmandsgods, som ud- og indførtes, burde have Indseende, selv paa mange Steder dreve Handel og vare Udredere i Skibene, og det altsaa var slutteligt, at Hs. kongl. Majestæt i sin Told og Rettighed skeede Forkort, lod tidtbemeldte Konge den 19de September 1619 et Forbud udgaa, at ingen enten Over- eller Underbetjente, som med den kongelige Rettighed burde have Opsigt, maatte understaa sig at drive Kjøbmandskab eller have Skibsparter med Ud- lændiske, men lade sig nøje med den dennem allernaadigst forundte Løn. Fra 11te December 1619 havde de kongelige Intrader samt Amtmandens Fisk's Tilforhandling været det Islandske Handelskompani bevilget. Ved de Tider vare og Finmarkens Laxeelve under Forpagtning, først af Hollænderne og siden af de Kjøbenhavnske; og saasom de, der havde Elvene under Forpagtning, tilføjede de Bergenske Indpas og Skaar i deres privilegerede Negotie, gjorde de allerunderdanigst Ansøgning om, at Elvenes Forpagtning saavelsom og Tilforhandlingen af de, kongelige Intrader og Amtmandens Fisk, som det Islandske Kompani i nogle Aar havde været forundt, dennem maatte tilfalde, og naaede saadan deres Ansøgning udi Aaret 1629. Men i selvsamme Aar bleve de igjen ej alene bemeldte Forpagtning kvit, men endog den Benaadning at tilforhandle sig berørte Fiskeavling, saa at den tilfaldt Borgerne i Kjøbenhavn ved en allernaadigst kongelig Anordning af 19de Oktober.

Da højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den Tredje, som var fød i Haderslev Anno 1609 og kom til Regimentet

Anno 1648 og døde Anno 1670 i sin Alders 61de og Regiments 22de Aar.; havde tiltrædet Regjeringen, besværede Bergens Borgere sig over, at Flensborgere, Kjøbenhavnske Borgere og andre upriviligerede med sine Skibe søgte ind i de Nordlandske Havne og tilkjøbte sig den Fisk og Tran etc., som med deres Forstrækning tilforn var betalt og derfor med Rette dennem tilhørte; hvorpaa allerhøjstbemeldte Konge strax konfirmerede de Bergenskes Privilegier. Thi ved en allernaadigst kongelig Forordning, dateret Akershus den 25 August 1648 blev Handelen dennem alene bevilget, hvorimod samme blev Flensborgerne, de Kjøbenhavnske samt andre Upriviligerede strengelig forbuden under Skibs og Gods's Arrest samt lovlig Medfart og Doms Lidelse. Siden ginge dog de Flensborgere og andre, som Russekysten besejlede, imod Bergens Borgere forundte Privilegier med Skibe ind paa Havnen langs Kysten imellem Bergen og Vardøhus og der dreve Kjøbmandskab, hvorover de Bergenske besværede sig og allerhøjstbemeldte Konge til Sligt at nemme udgav en kongelig Befaling under Dato 1 Marts 1652, at, saafremt Nogen understod sig og betræffedes at drive saadan ulovlig Handel, skulde de anholdes, tiltales og Dom over dennem hændes. End derefter vedvarede fremmede Sejleres Forrang, hvorover indløb Klagemaal i Aaret 1661, og Finmarkens Amtmand blev beordret at bespørge sig med Magistraten i Bergen om en Fregat at krydse nær Kysten; men de Bergenske bifaldt ikke den Foranstaltning, foregivende, at de Fremmedes Handling ved Betjenternes flittige Opsyn i Landet kunde forekommes. Imidlertid gjorde man sig al mulig Flid for at blive underrettet om upriviligerede Handlers Opførsel, og saasom fra Holland indløb Kunskab om noget Kjøbmandskab, som en Hollandsk Skipper fra Texel ved Navn Jan Corneliussen Torch havde drevet i Finmarken med nogle Presters Tilladelse der sammesteds, udvirkede de Bergenske en kongelig Ordre til de Skyldiges Tiltale, som Stedets Amtmand ved Retten skulde udføre. Benævnte Hollandske Skipper blev omsider opbragt og Skibet ført til Bergen, hvor af Magistraten faldt Dom, at Skib og Gods skulde være konfiskeret følgelig de kongelige Anordninger af 18 April 1590, 8 Juni 1591, 25de August 1648 og 1ste Marts 1652 samt andre kongelige Mandater, Landsloven, Byens Privilegier etc. Af bemeldte erfares, at, endskjønt de

Bergenske i langsommelig Tid med den Finmarkske Handel havde været benaadede, løb dog formedelst Indpas af Andres uprivilegerede Negotie mange Aar, ja mange Kongers Regjerings-tid hen, førend samme naaede ubehindret Drift.

Da højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Femte, som blev født i Flensborg Anno 1646 og tiltrædte Regjeringen Anno 1670 og døde Anno 1696 i sin Regjerings 29de og Alders 53de Aar, var kommen til Regimentet, og de Bergenskes Negotie paa Landet Finmarken nu ikke som før skeede Indpas af udenlandske uprivilegerede Handlere, gjorde de allerunderdanigst Ansøgning om at nyde til Landets desmere Opkomst og Velgaaende visse Friheder, hvilke de og erholdt ved en kongelig Forordning, dateret Kjøbenhavn den 1ste August 1671, som foruden meget andet allernaadigst bevilgede, at de Bergenske Indbyggere, som havde Lyst til i aabent Hav at forsøge Lykken med Hval-, Torsk- og Sildefangst, maatte lige af Søen med hvis de saaledes fangede sejle uden nogen Tolds Erlæggelse til hvad fremmede Steder de med Gevinst og Fordel kunde. Anno 1680 forhvervede de sig adskillige nye Privilegiers Punkter, som en kongelig Forordning af bemeldte Aars 27de November vidtløftig forklarer. Derefter blev de i 6 Aar fra Anni 1681 Nytaarsdag til samme Dag i Aaret 1687 at regne benaadede med Landets og de kongelige Intraders Forpagtning samt bevilgede, at Bergens Magistrat imidlertid skulde forestaa Amtets Forvaltning, erholdende dertil en allernaadigst kongelig Forordning af følgende Indhold, nemlig: At benævnte Magistrat maatte have Frihed i bemeldte 6 Aar paa kongelig Ratifikation at beskikke Fogder og andre Betjenter i Finmarken og skulde have den Inspektion over Vardøhus Amt, som Amtmanden tilforn havde været betroet. Item: at de paa Finmarken trafikerende Bergenske Borgere imidlertid skulde lade oppebære og nyde Hs. kgl. Majestæts visse Indkomst og Rettighed der sammesteds af Leding, Tiende og den ordinære Landskat, samt det Uvisse, som Indbyggerne hidindtil havde ydet og med Rette burde erlægge; men de maatte Ingen med andet Paalæg og Tynge i ringeste Maader besvære under denne Benaadnings Fortabelse. Item: at det de Bergenske Borgere, som sig ved Kjøb eller Arv nogen Havn eller Fiskeleje i Finmarken havde tilbragt, maatte fremdeles være tilladt at drive Handel i Landet. Item: at, paa det Almuen kunde

bekomme, hvad Enhver til Livsophold havde fornøden og ellers til Fiskeriet behøvedes, skulde de Handlende være forpligtede at forsyne Indbyggerne med uforfalskede Kjøbmandsvarer efter ret Vægt og Maal og for saadan Pris, som de uden deres Skade og Ruin kunde være tjente med; saa bleve de og forbundne til at lade Landets Opkomst og Formørelse af Indvaanerne være sig angelegen. Item: at, dersom nogen Anden end Bergens Borgere understod sig at drive Handel i eller nær Finmarken, havde bemeldte Trafiquerende Magt til at lade antaste saadanne forbudne Handlere, saavel Personerne som deres Skibe, pig dennem ved Fogderne og Andres Hjælp bemægtige og lade henhføre dem til Bergen. Item: at Indbyggerne ej, saalænge de af de Trafiquerende lovligen forsynedes, maatte med nogen Anden paa Landet, i Søen eller andensteds handle, købe og sælge under vedbørlig Straf. Item: at en af Magistraten selv, eller hvo dertil fuldmægtigedes, tilligemed tvende af Borgerne i Bergen skulde aarlig fare til Finmarken for at forhøre Almuens Besværing og hjælpe den Forurettede efter Landsloven til Rette, og hvis noget vigtigt forefaldt, hvori de ej vilde eller kunde disponere, skulde de Samme Hs. kgl. Majestæt og Statholderen i Norge til videre Resolution underdanigst tilkjendegive. Item: at, dersom nogen af de Trafiquerende, som havde sendt sine Varer til Finmarken, fornam, at hans Tjener enten unyttig forødede hans Midler og ubillig behandlede Udredsfolket eller ikke til Bergen sendte den Fisk, Tran og Andet, som han for Varerne havde bekommet, men lod Skibene fare ledige tilbage, skulde saadan Tjener, naar han derom blev advaret, indfinde sig i benævnte Stad forat svare til sin Opførsel og under Magistratens Dom stande til Rette. Item: at de Trafiquerende skulde være forpligtede at losse i Bergen al fra Finmarken kommende Fisk samt andre Varet- og deraf igjen, naar samme fra Bergen udskibedes, saavel som af de Varer, som til Finmarken sendtes og ikke tilforn ved Indgaaende vare fortoldede, betale den fulde Told. Item: at tidtbemeldte Trafiquerende skulde hvert Aar til Hs. Majestæt erlægge 200 Rigsdaler in Specie og derforuden lønne Vardøhus Amts tvende Fogder og Garnisonen med 195 Rdlr., saa og bekoste den aarlige Malmis Rejse med 43 Rdlr. 2 Ort uden at føre samme Hs. kgl. Majestæt til Afkortning, og

efter de 6 Aars Forløb overlevere Amtet i muligste god Stand samt med al fornøden Efterretning.

Indtil bemeldte Annum 1681 havde de Throndhjemске Indvaanere i langsommelig Tid efter Privilegiernes Medføraft Del med de Bergenske i Finmarkens Handel, som af Følgende erfares: Til Throndhjems Bys desmere Velstand og Opkomst gav højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Første i Aaret 1450 Indvaanerne Frihed at sejle og handle i Norge udi Kjøbstæderne og paa Landet, hvor dem lystede. Dette Privilegium blev siden af de højlovlige Konger Kong Hans og Kong Kristian den Anden allernaadigst stadfæstet Anno 1503 og 1514. Højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Tredje ej alene konfirmerede bemeldte de Throndhjemskes Privilegium i Aaret 1538, men endog derefter forbedrede den ved en paa Koldinghus Slot Tirsdagen efter Palmesøndag Anno 1540 udgiven kongelig Benaadning, hvori deres Besejlings-Frihed paa Nordlandene især nævnes, hvilken Frihed højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den Anden allernaadigst lod stadfæste udi et Møde, holdt i Odense den 17cie Juli 1560. Og saasom Throndhjem var med Bergen delagtig i den Finmarkske Negotie, indesluttedes begge disse Kjøbstæders Folk i de højlovlige Kongers Frederici 2di og Kristiani 4ti allernaadigste kongelige Befalinger af 17de April 1562, 8de Juni 1591 og 22de Maj 1592. At Throndhjem havde Del med Bergen i Finmarkens Handel viser og en kongelig Final-Domsslutning, falden den 29de April 1602, angaaende 4 Sølene og det Nordlandske Brugs Fællesskab imellem bemeldte Kjøbstæder, hvilken saa lyder:

Da efter Tiltale, Gjensvar og denne Sags Lejlighed sagde vi derpaa saaledes af for Retten, at vore Undersaatter i Throndhjem bør alene at besejle de 4 Sølene i vort Rige Norge, som ere: Romsdalen, Nordmøre, Fossued (Fosen) Len og Nummedal (Namdal), og Bergens Borgere aldeles ingen Handel eller Kjøbmandskab at bruge i forbemeldte Lene. Dog skal forbemeldte vores Undersaatter i Throndhjem være forpligtede selv at gjøre vores Undersaatter udi forbemeldte 4 Lene tilbørlig og al nødtørftig Tilførsel og det at sælge dem, som kristeligt og billigt er. Men hvad belanger den handel udi Nordland og Finmarken, den begge vore Undersaatter at bruge og Throndhjem tilfælles, eftersom den altid været haver.

Samme bevidner og højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Fjerdes allernaadigste Befaling af Dato 19de Oktober 1629 og af saadant Indhold:

Anrørendes Bergens Borgere, som bruge deres Handel i Finmarken og ikke ville betro Almuen for en Skillings Værdi, medmindre de bekomme deres rede Betaling og Fiskeriet jo er desbedre, derom skal vores Lensmænd paa vores Slot Bergenhus og vores Gaard Throndhjem bekomme vores naadigste Befaling saaledes, at de skal tilholde Borgerskabet udi forbemeldte Bergen og Throndhjems By, at de, som ikke ville undsætte Finmarken med hvis de fornøden kan have, de og skal entholde dem fra Landet og ikke forbyde dem som det ville gjøre.

Men ved højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den Femtes allernaadigste Forordning af Dato 1ste Januar 1681, bleve de Throndhjemske fra Finmarkens Negotie aldeles udelukkede, hvorpaa den de Bergenske alene tilfaldt. Ligesom Throndhjems Indvaanere havde i lang Tid med Bergens Borgere været delagtige i den Finmarkske, saa havde de og med denem haft Del i den Russiske Handel, som erfares af et kongeligt Søpas, dateret Koldinghus den 26de Februar 1641. Neppe vare 4 af de ovenmeldte 6 Aar til Ende, førend der formedelst endel Handels-Fuldmægtiges slette Konduite og Indbyggernes Klagemaal over Borgernes Forhold blev befalet, at en Kommission i Landet skulde holdes, hvilken derpaa udi Aaret 1685 ved tvende Kommissarier blev fuldbyrdiget. Og saasom de Bergenske Trafiquerende fandt sig med den af bemeldte Kommissarier føjede Anstalt saa misfornøjede, at de undsloge sig for at gjøre Finmarkens Indvaanere Forstrækning, blev Magistraten i Bergen tilforpligtet at foreholde dem sin Skyldighed ved et kongeligt Reskript af 28de Juli 1686, hvori Hs. Majestæt allernaadigst behagede at befale, at, efterdi det var ham for Øerne kommen, at stor Mangel paa Levnetsmidler hos Indbyggerne i Finmarken gik i Svang, ved det at endel paa Landet Handlende ej efterkom det, som senest paa Thingene var bleven anordnet, skulde velbemeldte Magistrat alvorlig tilholde de paa Finmarken negotierende Bergens Borgere at forskaaffe god Forraad i Landet paa de fornødne Viktualier til Undersaatternes nødtørftige Ophold. Og efterdi den Finmarkske Forstrækning endnu skeede alffor sparsommelig, fik tidtbemeldte Magistrat paany i Henseende til Indbyggernes

Forsorg en allernaadigst kongelig Befaling af 12te Marts 1687. De nu paa Landet Trafiquerende vare Monsr. Erkom (Erpe kom?), Monsr. Rasmus Jensen, Monsr. Jakob Andersen, Monsr. Peter Luden, Monsr. Xander Nilsen, Monsr. Fohrman, Monsr-Dreyer og Monsr. Sehusen.

Den 2den April 1687 bleve de Bergenske efter allerunderdanigst indgiven Memorial ved en Oktroj-Forordning benaadede med Handel paa Finmarken i 12 Aar, fra Nytaarsdag 1688 at regne, imod Bevis, at de til Sammes Fuldfør vare vederheftige, hvilket for Amtmanden og Magistraten i Bergen skulde godtgjøres, samt imod Forpligtelse vedbørligen at rette sig efter de ved ovenmeldte Kommisssarier til Landets Velgaaende indrettede Anordninger. I den Sted at Varene i den forbigangne Tid ej havde været ansatte for nogen vis Pris, men bleve solgte efter Akkord imellem den Kjøbende og Sælgende, blev i denne Oktroj en vis Taxt sat baade paa de Trafiquerendes og Landets Indbygges Varer, hvilken ingen af Parterne maatte overskride under Straf at bøde første Gang 20 Rdlr., anden Gang 100 Rdlr. og tredje Gang at have sin Handel og udestaaende Gjæld forbrudt og alle Varene at være konfiskerede. Amtmanden, Fogden og Sorenskriveren samt Provster, Prester og Kjøbmænd bleve forbudne at handle til Forprang og befalede at lade sig nøje med hvis de ved deres egne Folk avlede og til Løn bekomme. Baadsmands-Føring blev afskaffet. Salt, Gryn og Kornvarer, som til Brændevin brændtes og til Landets Fornødenhed behøvedes, desligeste det grove Vaarklæde og Firlodtklæde skulde være told- og konsumtionsfrb Den Fisk, Tran, Multebær og Lax, som kom fra Finmarken, skulde og fra Konsumtion være fritagen, hvilket alt med mere bemeldte Oktroj-Forordning paabød. Saasom nu Amtets Tilsyn ej længere beroede under Bergens Magistrats Administration, men en Amtmand, som i Landet skulde residere, til Lenets Forvaltning igjen ved kongelig Naade var beskikket, blev hannem den 9 April 1687 given en allernaadigst kongelig Instrux, der tilforpligtede ham at have et flittigt Indseende, at Indbyggerne med god, nødtørfdig Underholdning samt dygtigt Fiskeredskab bleve forsynede og ikke imod Taxten eller anden Anordning betyngedes eller med overflødige Drikkevarer besværedes, at skaffe den Nødlidende Ret og have Opsyn, at alle forbemeldte Oktroj-Forordnings Punkter bleve efterlevede;

og dersom nogen Uprivilegeret fordristede sig med Skib eller Jagt at komme til Landet og der bruge Fiskeri eller Handel, skulde han lade samme Skib og Jagt arrestere og efter foregaaende Dom konfiskere Skib og Gods. Dog vare Nordlænderne, som havde deres Hus og Fiskeleje i Finmarken og om Sommeren med deres Jagter did sejlede for at fiske, ikke derunder at forstaa, saalænge de ingen Negotie i Landet øvede. Saasom hos endel af de Varer, som til Landet førtes, ej i bemeldte Oktroj-Forordning var specificeret, for hvad Pris de skulde sælges, og man besværede sig over, at Borgerne paa samme satte for høj Pris, lod Hs. kgh Majestæt ved velædle og velbyrdige Hr. Laurits Lindenov, Hr. Commerce-Raad og Commerce-Direktør Hr. Jørgen Thormohlen og Fogden Sgr. Nils Thygessøn Knag ogsaa saadanne Varer for en vis Taxt ansætte, givende dertil en allernaadigst kongelig Ordre under 3dje Marts 1688. I Aaret 1690 blev holdt en Kommission over de Trafiquerendes Opførsel, hvorpaa den 16de Maj 1691 atter udkom en allernaadigst Oktroj-Forordning, indrettet paa 6 Aar, fra Nytaarsdag 1692 at regne, og iblandt andet indeholdende følgende Punkter:

Alle de Bergens Indbyggere, som hidindtil paa Finmarken havde handlet og befandtes vederheftige til at igjen antage Handelen med de Vilkaar, som denne Oktroj-Forordning angaaende Forpagtnings-Afgiften foreskrev, skulde det fremfor alle andre allernaadigst være tilladt derved at forblive; men saafremt de ej paa bemeldte Vilkaar sig dertil vilde forbinde, skulde ej alene Bergens, men endog vederheftige Kjøbenhavns-Borgere bevilges at tiltræde den Finmarkske Negotie. Handelen blev adskilt i 7 Dele, saa at Vardøens og Kibergs Thingsteders Norske Almue samt Finnerne af Pasvik skulde henhøre til første Handel, Vadsøens Thingsteds Norske Almue samt Finnerne af Varanger og Nejden til anden Handel, Omgangs og Kjøllefjords Thingsteders Norske Almue samt Nedre-Tanens og Laxefjords Finner med Tanen Elvs Laxefiskeri til tredje Handel, Kjølviks Thingsteds Norske Almue med Finnerne af Porsanger til fjerde Handel, Maasøens og Ingøens Thingsteders Almue til femte Handel, Hammerfests Thingsteds Norske Almue med Klubbens og Hvalsunds Finner til sjette Handel, Altens, Loppens og Hasvaags Thingsteders Norske Almue med Finnerne af Korsnæs og Egeskal samt Alten Elvs Laxefiskeri til syvende Handel. Disse Handler skulde de Trafi-

querende imod en vis Forpagtningsafgift forestaa og forsvarligen forsyne Landets Indvaanere imod Enhvers Handels og Fordrings Fortabelse samt andenf vilkaarlig Straf. I lige Maade skulde de forsyne enhver af benævnte Handler med en duelig Tjener. Saafremt de fornam, at nogen af samme ej vedbørlig forvaltede Negotien, havde de Magt til at afsætte ham, og skulde en saadan Tjener strax og uden Indvending med Proces imod Kvittring overlevere til den, som til Forvaltningen i hans Sted blev hendsendt, Handelen med alt, hvis derved fandtes, og sig for at gjøre Rede til sin Husbonde forføje og, saafremt han befandtes ikke at kunne gjøre vedbørlig Regnskab, lide den Straf, som Forordningen af 4de Maj 1690 angaaende utro Tjenere paabyder. Saa bleve og Amtmanden, Fogden og Sorenskriveren befalede at have flittig Indseende med Handelstjenerne og, dersom de nogen Utroskab og Nachlæssighed hos dennem skulde fornemme, da strax at tilkjendegive deres Principaler det. De Bergens Indvaanere, som hidindtil havde negotieret paa Finmarken og ej længer kunde eller vilde samme Negotie vedblive, tilforpligtedes at overdrage deres Pakhuse, Sjaaer og Fiskehjælde til dem, som Handelen i deres Sted antog, efter uvillige Mænds Vurdering. Ligesom i forrige Oktroj saa og her blev paa de fleste Varer sat en vis, dog underskedlig Taxt, saasom: i hin ansattes 1 Tønde Rugmel til 4 Voger og 1 Bismerpunds, men i denne til 5 fulde Vogers Værdi, som efter den Finmarkske Regnemaade er 2 Rigsdaler 2 Ort. Dens Vægt skulde være 5 Voger og 1 Bismerpund, Fustagen indberegnet. Efter den foreskrevne Taxt skulde Varerne sælges, og saafremt den Trafiquerende eller nogen af Handelsfolket herimod forsaa sig, skulde samme første Gang bøde 20 Rigsdaler, anden Gang 100 Rdlr., og tredje Gang alle hans Varer være konfiskerede. De øvrige, ej for en vis Taxt ansatte Varer skulde betales, eftersom den Kjøbende og Sælgende bedst kunde forenes. Alle de Varer, som til Landet hendsendes, skulde være dygtigt Kjøbmandsgods. Hvis de befandtes fordærvede, var Handelsfolket ikke forbundet til at annamme dem efter Taxten, men bevilgedes at kjøbe dem efter indbyrdes Forening, eller efter som de af næste Øvrighed eller tvende uvillige Mænd kjendtes værd. I saadant Tilfælde var Øvrigheden der paa Stedet forpligtet til af slige udygtige Varer at skikke en Prøve forseglet til Magistraten

i Bergen forat anvises de Trafiquerende med Advarsel, bedre Gods til sin Handel at fremsende. Saa bleve og Indvaanerne tilforpligtede paa Handelsstedet at levere gode og vel virkede Varer, i hvis Mangel Handelsbetjenten ej var forbunden til at imodtage dem efter den i Forordningen foreskrevne Taxt, men havde Tilladelse at tilforhandle sig dem efter Akkord eller efter næste Øvrigheds eller tvende uvillige Mænds Vurdering. Alle de i Finmarken faldende Varer af Fisk, Tran, Lax, Multebær og deslige var det Kjøbmændene tilladt uden videre Rettigheds Erlæggeise, end Forpagtningsafgiften og Tienden, derfra til fremmede Steder efter eget Behag at lade føre og forhandle; eller dersom de først vilde lade Varene komme til Bergen, havde de Frihed til at udskibe samme derfra paa bemeldte Kondition. De Varer, som til Finmarken skulde henbringes, var det befalet at indkjøbe i Kongens egne Riger og Lande; dog dersom de Trafiquerende i Krigstid ej fra Hs. Majestæts eget Rige kunde bekomme deres Handels Fornødenhed, skulde de saadant betimeligen tilkjendegive Hs. kgl. Majestæt eller Statholderen i Norge og derpaa faa Tilladelse at forsyne Landet fra andre Riger og Republikker. Kornvarer, der til Finmarkens Brug brændtes til Brændevin, saa og Salt, Gryn, Erter, grovt Vaarklæde, Firlodt, Lybskgraa, samt Bremer- og Vester-Lærred, som til benævnte Lands Tarv anvendtes, skulde være told- og konsumtionsfri; i lige Maade var Tran, Multebær og Lax, som derfra kom og i Hs. Majestæts Lande blev indført, ligesom tilforn frigiven fra Konsumtion. Baadsmandsføring til og fra Landet og Baadsmands-Hytter i Landet, hvorved stor Forprang dreves og Almuen til Fylderi og Fiskeriets Forsømmelse anledigedes, skulde være afskaffet; dog var det ikke de Trafiquerende forbuden selv efter Behag at forunde dem nogen liden Føring af de Kramvarer, som i Taxten fandtes anførte, hvilke de dog ej for højere Pris maatte sælge under ovenmeldte Straf; derhos vare de forpligtede af al deres Kjøbefisk ved Indskibningen rigtig at erlægge Tiende. Amtmanden, Fogden, Sorenskriveren samt Provster og Prester blev foreskrevet ej at bruge Handel, Kjøbmændene til Forprang, men at lade sig nøje med det, som de ved egne Folk avlede og til Løn bekomme. Sine Varer skulde de først tilbyde Handelsfuldmægtigen efter Taxten; men hvis han dennem ej saaledes vilde imodtage,

havde de Frihed til selv at lade dem føre til Kjøbstæderne og paa bedste Maader forhandle. De Trafiquerende vare bevilgede imod rede Betaling med Penge at beholde al Hs. Kgl. Majestæts Rettighed af Fisk og Tran, være sig Skat, Leding og Tiende. Kirkeværgerne skulde til dem alene afhænde al Kirkens Tiendeandel og Rettighed sliisk, hvilken de vare forbundne til at imodtage, og derimod efter deres Anmodning at forskaffe, hvad til Kirkens Istandsættelse og Vedligeholdelse samt andet Brug gjordes fornøden. Saalænge Indbyggerne imod Betaling kunde bekomme, hvis de havde behov, hos det Steds Handelsforvalter, hvis Handelsdistrikt de tilhørte, maatte de ikke handle med nogen anden under Straf, første og anden Gang at staa i Halsjernet, og, om det oftere skeede, efter Sagens Beskaffenhed at gaa i Jern paa Bremerholm. Saafremt en Betjent, Prest, eller hvo det end maatte være, befandtes at handle med en anden Udreder naar de hos deres egen imod Betaling kunde faa det, de behøvede, skulde den, som dermed betrædedes, foruden Konfiskation af Varerne, bøde første Gang 50 Rigsdaler, anden Gang dobbelt, og saa fremdeles, hver Gang det skeede. Dersom nogen Ind- eller Udlændisk understod sig, al den Stund de Trafiquerende deres antagne Handler forsvarligen forsynede, at negociere i eller nær Finmarken, havde de Magt til saadanne Handlere at antaste og, om muligt, sig bemægtige og hos Øvrigheden der i Landet hænde Dom over dem, og saafremt nogen af Parterne[^] ej med Dommen var fornøjet, bevilgedes ham, som derpaa! ankede, at lade den indstevne for det kongelige Admiralitet i Kjøbenhavn til Doms Erholdelse, og naar al Omkostning var fradragen, skulde de 2/3 Parter af det, der blev kjendt til Pris, tilfalde dem, som det erobrede, og den 3dje Part Almuen i det Thingsteds Distrikt, hvor det var bleven opbragt. Foruden bemeldte i sidst berørte Oktroj-Forordning foreskrevne Leges (Love) udgav ogsaa Hs. kgl. Majestæt den 6te Juni 1691 en allernaadigst Anordning, at til Landets desbedre Forsorg skulde Øvrigheden paa ethvert Handelssted efterse, om der efter senest udgivne Oktrojs Tilhold var saa meget af de derudi omskrevne Varer i Forraad, at Handelsfolket paa alle Aarets Tider imod Betaling stedse kunde faa, hvad de deraf begjerede, især af de nødvendigste Species, saasom Mel, Salt og hvad til Klæder og Fiskeriets Fortsættelse var fornøden;

og dersom nogen Mangel i saa Maader befandtes, og Skylden var hos Kjøbmændene, at de ej saa meget Gods, som behøvedes, i Tide til Landet havde hendsendt, skulde de det for Hs. Majestæt allerunderdanigst andrage. Saa blev og Amtmanden under Dato 13de Juni i samme Aar befalet Tilstanden i bemeldte Tilfælde efter Thingrejsernes Slutning allerunderdanigst at referere. Endelig, som visse Bergenske Borgere paatog sig at vedblive den Finmarkske Negotie efter Oktrojens Forskrift, udgik, foruden det samme Borgere allernaadigst meddelte Forpagtningsbrev, en kongelig Befaling til Rentekammeret, visende Forpagtningens Beløb tilligemed Forpagternes Navne og saalydende:

Vor synderlige Gunst tilforn. Eftersom vi efter endel af Indbyggerne udi vor Kjøbstad Bergen, som hidindtil paa Finmarken skal have handlet, deres allerunderdanigst gjorte Ansøgning og Begjer allernaadigst have bevilget dennem og deres Arvinger samme Handel imod en vis aarlig Afgift for Toldens Forskaansel af de fra samme Land udskibede Varer paa næstfølgende 6 Aars Tid fra Nytaarsdag udi tilkommende 92 at regne efter den derom senest allernaadigst udgivne Oktroj fremdeles at maa nyde, nemlig: os elskelige Jørgen Thormohlen til Møllenpris, vores Kommerce-Raad og Kommerce-Direktør udi vort Rige Norge, Hammerfest Thingsteds Handel imod 146 Rigsdaler aarligen og Altens, Hasvaags og Loppens Thingsteder med Alten-Elvs Laxefiskeri imod 226 Rigsdaler; Jakob Andersson Vadsø Thingsted imod 300 Rigsdaler, saa og hannem og Henrik Greve Vardø og Kibergs Thingsteder imod 200 Rigsdaler, hvortil de, en for begge og begge for en bør svare; Rasmus Henningsson Omgangs og Kjøllefjords Thingsteder med Tana-Elvs Laxefiskeri mod 421 Rigsdaler og hans Broder, Raadmand Christen Henningsson udi bemeldte vores Kjøbsted Bergen, hans Kaution derfor; Rasmus Jensson. Lindgaard Kjelviks Thingsted imod 182 Rigsdaler og Henrik Slytter Maasø og Ingø Thingsteder imod 146 Rigsdaler, som alt in Speeie skal betales og de Nordenfjeldske Toldforpagtere samme Afgift udi deres Toldforpagtning skal være bevilget. Da er vores allernaadigste Vilje og Befaling, at I hos forbemeldte Trafiquerende paa Finmarken den Anstalt gjøre, at de samme Afgift, enhver for sig, aarligen til hvert Aars Udgang til Toldforpagterne imod Kvittering erlægge, tagendes allerunderdanigst herhos i Agt,

at som de 200 Rigsdaler in Specie, som af Altens og Tanens Elves Laxefiskeri hidindtil aarlig skal være givne, deri alene formedelst Handelens desbedre Rigtighed er begreben og ikke vedkommer den Afgift, som imod Toldens Forskaansel bør betales, at de derefter igjen Toldforpagterne afgaa, saa de dem tilligemed deres Toldforpagtningspenge til os allerunderdanigst bør svare. Dermed sker.vor Vilje etc. Kjøbenhavn den 19de December Anno 1691. Under vor kongelige Haand og Signet.

Christian R.

Endskjønt Handelen nu ved bemeldte Oktroj-Forordning var sat paa god Fod, fornãm man dog, at de Tranquerende og deres Handelsforvaltere i et og andet Stykke fornærmede Indbyggerne, hvilket af Amtmanden allerunderdanigst blev andraget, hvorpaa Hs. kongl. Majestæt føjede den 2den December 1693 saadan allernaadigst Anordning, at saafremt nogen af Handelstjenerne ej havde ny Vegt og Maal af alle Slags, nemlig ny Bismer, Tønde, Skjeppe, Fjerdingskar, Otting, Alen, Kande, Potte, Pægel, en Maaned efter Anordningens lovlige Forkyndelse der i Landet og ej havde forskaffet sig et rigtigt Vogelod med Skaaler og lignede Stænger efter Oktrojen, skulde der bødes af den Trafiquerendes Midler for hver Maaned, nogen af benævnte Slags Vegt og Maal fattedes, 1 Rigsdaler. Her kunde, som jeg dog for Vidtløftigheds Skyld vil forbigaa, meget skrives om de Tvistigheder, som i de fremfarne Tider vare forefaldne imellem de Trafiquerende indbyrdes over det, at den ene befattede sig med den andens Udredsfolk, saavelsom og om de mange Slags Mishandlinger, som af endel Negotianter bleve tilføjede Landets Indvaanere, for hvis Skyld Klagemaale indløbe, kongelige Ordres Tid efter anden udstedtes, Kommissjoner i Landet bleve holdte, og de Skyldige bleve fra deres Negotie afviste og aldeles udelukkede. Især fornemmes, at en Bergens Borger ved Navn Rikard Korneliussøn, forseende sig imod de kongelige Breve og Privilegier, blev tildømt at entholde sig med sine Tjenere fra Handelen og ej at være dem forhindrig, der vilde skade Landet Udredning. Derimod besværede de Handlende sig adskillige Gange over og beskyldede Finmarkens Amtmand, Prester og civile Betjenter, at de fornærmede dennem ved at drive præjudicerlig Negotie. Iblandt andet erfares, at i Aaret 1603 Supplicerede 18 Bergenske Borgere over Finmarkens Amtmand Oluf Pederssøn, fore

givende, at han drev Handel, dennem til megen Skade, og at hvis sligt ikke blev hemmet, nødedes de til at overgive deres Sejllas paa Finmarken og geraadede i den Tilstand, at de ej kunde svare kgl. Majestæts Skatter og Byens Tyngte; hvorpaa til benævnte Amtmand blev en Herredags-Stevning udstedt, at møde i Bergen den 9de Juli 1604 til Sagens Forhør. Desuden fornemmes, at nogle Bergenske Borgere indgave den 22de December 1667 over Vardøhus Amtmand Schjort (Short) iblandt andet følgende Klagepunkter: Saasom de mente, at Bønderne med deres Opskrift i Handelsbøgerne burde lade sig nøje, besværede de sig over hans Foranstaltning, at dem ved Handlingen skulde gives Bog. De vare ilde tilfreds med den af hannem føjede Anstalt, at ingen Kjøbefisk for Tiendens Erlæggelse skulde tilsvares. De besværede sig over, at han lod deres Skib og Gods arrestere, hvilket formodentlig skede af den Anledning, at somme af dem havde annammet Bøndernes Fiskeavl paa den forhen udborgede Gjæld og vilde saa ikke videre gjøre Kredit De Borgere, som da paa Landet trafiquerede og Klagepunkterne havde underskrevet, vare: Sgr. Hans Ørbech, Sgr. Rørik Zenichen, Sgr. Hans Christenssøn, Sgr. Helle Holbech, Sgr. Gert Dot, Sgr. Terres Janssøn, Sgr. Henrik Helberg, Sgr. Johan Middelstrup, Sgr. Henrik Magers, Sgr. Rikard Villadssøn og Sgr. Peder Christensøn. Benævnte Henrik Helberg haver ellers efterladt sig iblandt Finmarkens Indbyggere saa priseligt Rygte for redelig Behandling, at jeg hørte Kjelviks Beboere sige: Da vi mistede den Mand fra Handelen, havde det været bedre, at Klipperne havde faldet over vore Boliger og skjult dem. Han forærede og en smuk Messing-Lysekrone til Kjelviks Kirke, som endnu der er at se. Saasom ovenbenævnte Finmarkske Handleres, sc.: Jørgen Thor-møhlens, Jakob Anderssøns etc., Handelskontrakt tog med Anni 1697 Udgang Ende, og ingen havde angivet sig paany at ville fortsætte Handelen og forsyne Landet, da, paa det Indbyggerne ej skulde lide Nød, lod Hs. kgl. Majestæt af en ubeskrivelig højkongelig Naade og mere end faderlig Omhu ej alene den 10de Juli i samme Aar ved Hs. Høj-Excellence Gyldenløve gaa Ordre til Bergen, at bemeldte Trafiquerende Skulde proviantere Landet for den tilkommende Sommer og til samme Forstræknings Fornødenhed indeholde Forpagtningpengene, men end ydermere allernaadigst belovede,

at, saafremt de kom til at lide Skade, skulde det dennem af Stiftamtsskriveren efter indkommen rigtig Regning godtgjøres. I lige Maade bleve de under Dato 12te Marts 1698 af Hs. kgl. Majestæt ved en Forordning allernaadigst bevilgede at nyde Landets Negotie uden Afgift, de 200 Rigsdaler undtagne, Derefter, den 10de December i samme Aar, tilskrev Deres Excellence Hr. Obersekretær Moth de trende Trafiquerende, som endnu deres Handel i Landet vedligeholdte, nemlig Hr. Kommandørkaptejn Henrik Greve, Sgr. Jakob Anderssøn og Sgr. Rasmus Jenssøn Lindgaard, og gav dem Kopi af de allernaadigste kongelige Befalinger, som Finmarken og dens Handler angaaende vare udgangne, og endydermere i et Brev af 17de ejusdem tilsendte dem berørte Forordning trykt, i hvilken til Landets og de derpaa Negotierendes store Fordel iblandt andet allernaadigst var foreskrevet, at ingen, hvo det og være kunde, maatte bruge nogen Handel eller Vandel i Finmarken under den i Oktrojen dikterede Straf, og de, som dermed antræffedes, skulde man strax antaste og Dom hænde over dem til Varernes og deres medhavende Farkosters Forbrydelse samt anden tilbørlig Straf efter Sagens Beskaffenhed. Ej heller maatte Presterne drive nogen Negotie, liden eller stor, med Fremmede eller Indbyggerne, og om de derudi forsaa sig, skulde de i det Tilfælde ligesaavel som andre være den verdslige Rets Tiltale og Dom undergivne. Saafremt Fogden eller Sorenskriveren selv befandtes at drive Handel, de Trafiquerende til Afbræk og Skade, skulde de uden al Naade have deres Bestillinger forbrudte og anses som kongeligt Mandats Overtrædere og ej være værdige til nogen ydermere kongelig Naade. Saa var og Presterne forbudet at betyngte Almuen med usedvanligt Offer eller anden Rettighed videre, end Loven og Ritualet tilholder. Ej alene de Varer, som i Oktroj-Forordningen vare givne told- og konsumtionsfrie, men endogsaa alle Slags Kornvarer, enten de komme fra ind- eller udlændiske Stæder, samt røget Kjød, tomme Trantønder og Fade og adskilligt andet blev ved denne Forordning saavel fra Told og Konsumtion som fra Akcise fritaget. Dog maatte saadant paa behørlige Steder angives og intet Underslæb dermed begaaes. Endel for Landet fornødne Varer, som i Oktrojen ej vare specificerede, skulde efter denne Forordning ansættes for en vis Taxt, hvoraf Kopi til allernaadigst kongelig Approbation allerunderdanigst skulde

indsendes. Bemeldte Trafiquerende bleve forbundne til ej alene at forsyne deres egne nu paany antagne Handler i Finmarken, men endog de øvrige Havne, som ingen Udredere havde, indtil der fandtes de, som samme sig til Forsyning vilde paatage. Varerne, som de der i Landet bekomme, havde de Frihed til lige derfra til fremmede Steder uden Riget at lade føre uden nogen Tolds, Konsumtions eller Aksises Afgift; og vilde de lade dem bringe til Bergen eller andre Kjøbstæder i Hs. Maj.s Riger og Lande, skulde de i lige Maade for al Rettigheds Erlæggelse deraf være fri, saavel naar de indkomme, som naar de udførtes, og hverken i Bergen, Øresund eller andre Steder noget for saadanne Varer fordres. Den aarlige Forpagtningsafgift, som de efter Oktrojen burde betale, blev dem, som ovenmeldt, efterladt, dog det Kammertjener Jørgen Nammesen allernaadigst givne Benaadningsbrev paa Afgiften af Tanens og Altens Elvs Laxefiskerier i alle Maader ubeskaaret. I 3 Aar, fra Nytaarsdag 1699 indtil Aarsdagen 1702, skulde de forblive ved Handelen og forsvarligen forsyne Landet.

Den 25de April 1702 lod højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den fjerde udgaa om Handelen paa Finmarken en Oktrojforordning, hvorved 12 eller 16 af de bedste Bergenske Kjøbmænd bleve tilholdte som Hovedparticipanter at træde sammen i et Handelskompani og bevilgede i Kompaniet at indtage saa mange gode og vederheftige Indvaanere i Bergen, som dem godt syntes, samt forpligtede med egne eller befragtede Norske eller Danske, men ej fremmede, Skibe at besejle Landet Samme deres Handel skulde tage sin Begyndelse fra St. Hans Dag i Aaret 1703. Ovenbenævnte trende Trafiquerende, som ginge fra Handelen ved dette Kompanis Tiltrædelse, skulde af den udestaaende Gjæld og Restantser, som de havde der i Landet, efter denne Oktroj-Forordning lade sig nøie med saa meget, som Debitor selv uden sin Ruin ved deres Fratrædelse til bemeldte St. Hans Dag formaede at betale, og derefter ingen videre Paastand have. Det Handelen tiltrædende Kompani blev forbundet til, naar Fiskenet mærkelig mislingede, at gjøre Kredit og komme de nødlidende Indvaanere til Hjælp; hvorimod det, naar Gud igjen gav sin Velsignelse, skulde fremfor alle andre have Ret til og gjøre sig betalt af Debtors Avl og Formue, Hs. kgl. Majestæts Rettighed dog derved ubeskaaret. Saalænge Ind-

byggerne hos titbemeldte Kompanis Handelsbetjente i deres Handelsdistrikt imod rede Betaling kunde bekomme, hvis de fornøden havde, var det forbudet dem med nogen anden at handle under Straf, første Gang at staa i Halsjernet, anden Gang i Fjæren og tredje Gang at gaa i Jern paa Bremerholm.

Den 8de April 1715 udkom en allernaadigst kongelig Forordning, hvorved det ej alene blev Bergenske, men endogsaa Throndhjemske Kjøbmænd tilladt at lade deres Skibe gaa til Finmarken og medbringe de Varer, som Landet behøvede, og igjen udføre dets Avl; ja, det blev og Kræmmere tilstedt at sætte sig ned i Landet for at negociere. De fornemste Negotiantere paa Finmarken i den Frihandels Tid vare Sgr. Hans Hagerup i Throndhjem, som siden blev Borgmester der sammesteds, saa og Monsr. Jens Revdal, Monsr. Nils Ravnsberg, Monsr. Daniel Ravnsberg og Monsr. Hans Røberg' i Bergen.

I Aaret 1729 ophørte bemeldte Frihandel formedelst en allernaadigst kongelig Forordning af samme Aars 25de Maj, hvorved blev forbudet alle andre at drive nogen Slags Negotie paa Finmarken og alene tilladt 3 Kjøbenhavnske Kjøbmænd, nemlig Sgr. Jakob Severin, Sgr. Oluf Bloch og Sgr. Rasmus Sternberg som Hovedmænd, med sine Interessentere ved indenrigske Skibe at lade besejle Landet, forskaaffe det fornøden Underholdning og tilforhandle sig dets Varer i 12 Aar. Benævnte Kjøbenhavnske Kjøbmænd bleve ved højstbemeldte Forordning forbundne til ligesom de Bergenske i forrige Oktroj at gjøre, naar Fiskeriet mislingede, Kredit og komme de trængende Landets Indvaanere til Undsætning og imod gjorde Kredit være for alle andre berettigede til Debtors Avl og Formue, Hs. kgl. Majestæts Rettighed dog derved ubeskaaret.

Efter de 12 Aars Forløb overgave benævnte Kjøbmænd den Finmarkske Negotie, hvorpaa højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den sjette af en højstpriselig og faderlig Omhu for Indbyggernes Nødtørft antog sig Handelen og, paa det at Landet med Levnetsmidler kunde blive forsynet, lod aarlig Skibe gaa derhen, medbringende deslige Ting, som Indvaanerne behøve, og afhentende de Varer, som Landet yder. Nu drives Handelen af Hørkræmraerlauget i Kjøbenhavn.

De Species, som til Finmarken henses, ere: Hvedemel, Rugmel, Bygmel, (Havremel bruges ikke der paa Stedet),

Malt, Humle, Salt, Brændevin, Vin, Mjød, Eddike, Peber, Ingefær, Sukker, Sirup, Tobak, Klæde, Kersej, Boffelbaj, Vadmel, adskillig Slags Lærred, Kattun, Bolster-Var, Sejldug, Tougverk, Hør, Hamp, Blaar, Fiskesnøre, Angler, Støvler^ Sko, ubarkede Kohuder, Kalk, Tjære, Krud, Bly' Kobberkjedler og adskilligt andet, som Indbyggerne kan behøve, saa og rede Penge, dels Krydsdalere og Hollandske Enberinger, dels ogsaa Kurant-Mynt.

Det, som Landet frembringer, er Lax, Rav, Skaarre-Kvejte, Stokfisk, Rotskjær, Klipfisk, lidt saltet Torsk, Langer, Graasej, Tran, Rensdyrhuder, Ræveskind, Otterskind, af hvilke de bedste afhændes til Borgerne fra Torneå og Russerne, Forverk, Bukkeskind, Multebær, Edderdun, Fjær etc.

I Oktrojs-Tid haver paa de fleste Varer været en vis fastsat Taxt, efter hvilken de, naar de vare gode og forsvarlige, under Straf maatte forhandles, som ovenmeldte Oktroj-Forordninger udvise; men forhen gik Kjøbmandskabet an paa Akkord imellem den kjøbende og sælgende.

Angaaende Toldserlæggelsen af Varene falder at agte: Tolds Ydelse, som en af de stormægtigste allernaadigste Kongers høje Regal og Rettighed, haver fra ældgamle Tider udi Norge været i Brug; da de Vendiske Stæder bleve be-naadede med Frihed at bruge Trafik paa Bergen, blev dem i Aaret 1270 af højlovlig Ihukommelse Kong Magno Haakons-søn paalagt Told at svare. Hos den de Amsterdamske af af højlovlig Ihukommelse Kong Kristoffer af Bayern allernaadigst bevilgede Handelsfrihed befalede dem i Aaret 1443 at erlægge Told, hvilket siden af de højlovlige Danske Konger Kong Kristian den første Anno 1471, Kong Hans Anno 1481 og Kong Fredrik den første Anno 1524 blev stadfæstet. Ja endog i Finmarken, som den længst Nord liggende Egn, haver Tolds Erlæggelse fra ældgammel Tid været brugelig; thi det Klagemaal, som i Aaret 1420 over de Engelskes for-gribelige Handtering i Finmarken og Nordlandene førtes, formelder, at saadan Adfærd forvoldede Hs. kgl. Majestæt Skade paa sin Indgjæld; hvorfor af Kong Erik i Aaret 1425 strengeligen blev befaleet ej at lade saadanne forbudne Tilsejlings-Mænd undgaa, førend de havde plejet Kongen Ret, eftersom Loven udviser. I et Forlig, sluttet Anno 1489 imellem de højlovlige Konger Kong Hans af Danmark og Kong Henrik den syvende af England angaaende Islands og de nordre

Stæders Besejling, anføres den Told, som de Engelske bleve forbundne til at svare. Fremmedes Sejllas fra Finmarken til Holland uden Tolds Erlæggelse blev af højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den anden Anno 1562 forbuden, hvilket Forbud siden Anno 1568 stadfæstedes af allerhøjstbemeldte Konge, som og i Aaret 1577 strengeligen forbød al Kjøbmandskabs Udførsel, førend Hs. Majestæt havde faaet Tiende og sin Rettighed. Tolds Ydelse i Finmarken bevises ogsaa af højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den fjerdes Anno 1590 udgivne Reskript, hvorved Skibes Henfart til Finmarkens og dens anstødende Kyster uden forhvervet kongeligt Pas og Benaadning forbydes og hæves, da saadan Handtering skadede meget den kongelige Told og Rettighed, man burde tilsvare. Saasom mange Nationer søgte kongelig Bevilgning at besejle Finmarkens og Ruslands Kyster, blev til allerunderdanigst Efterretlighed Amtmanden paa Vardøhus foreskrevet Maaden, hvorledes, hvor højt., af hvilke og ved hvem Tolden skulde oppebæres; thi allerhøjstbemeldte Konge udgav under Dato 20de Oktober 1609 til velbemeldte Amtmand Befaling, at eftersom Hs. Majestæt undertiden allernaadigst bevilgede Engelske, Hollændere og andre fremmede Nationer Søpas at maatte besejle Norges Krones Strømme Norden omkring Vardøhus Slot til Malmis etc. med Vilkaar, at de af deres Skibe og Gods, naar de Vardøhus Slot paa Henrejsen forbi sejlede, den Rettighed og Told, som Hs. Majestæt og Kronen deraf tilkom, til Amtmanden der i Landet skulde betale, skulde han af ethvert saadant Skib i Skibstold lade annamme en Portugalex og for hver Læsts Drægtighed 1/2 Rigsdaler og føre saadan Told Hs. Majestæt til Regnskab. Til des større Sikkerhed for Hs. kongelige Majestæts Told af Fiskevarer blev det de Hollandske i Aaret 1618 aldeles forbudet at udføre Fisk af Nordlandene eller Finmarken. Saa bleve og Betjentene den 19de September i næstfølgende Aar forbudne at øve Negotie, saasom den kongelige Told derved kunde formindskes. En kongelig Befaling, dateret Haderslevhus den 19de November 1624, udviser, at Told skulde betales af den Fisk, der under Raftesiden*) af Flensborgerne fangedes og udførtes. At der i Finmarken skulde ydes Told af Hvalfangsts Udførsel erfares af Anno 1629 og Anno 1634

*) Omtrent det nuværende Syd-Varanger.

Udg. Anm.

føjede Anstalter. Franske Biskayer med andre fremmede bleve i Aaret 1651 forbudne at øve Hvalfangen under Vardøhus Len uden Bevilgning og den Rettigheds Erlæggelse, som Majestætens høje Ret derved kunde tilkomme. Den 27 August 1621 udgav allerhøjstbemeldte Konge Kong Kristian den fjerde Befaling, at Bissekræmmere af deres Varer skulde svare Told, lod og den 25de Maj Anno 1636 en kongelig Ordre udgaa, at alle de, som vilde drive Handel og Kjøbmandskab, skulde give Told af alle Varer, være sig Fedevarer eller andre. Anno 1663 bleve Participanterne udi det oprettede Hvalfangen i Finmarken af højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den tredje allernaadigst forundt 3 Aars Toldfrihed, hvilken i næste Aar derefter til 10 Aars Frihed forbedredes. I Aaret 1671 bleve de Bergenske med Tolds Forskaansel benaadede for hvis de udi Finmarken i aaben Sø fangede af Sild, Hval og Torsk, til hvilket Sted end slig Fangst lige fra Havet førtes. Anno 1681 befaledes de at fortolde saavel Finmarken indgaaende som sammestedsfra udgaaende Varer; men i Aaret 1687 blev dennem allernaadigst Toldfrihed bevilget paa Salt, Gryn, Erter og Kornvarer, som til benævnte Lands Fornødenhed hendsendes, desligeste paa Vaarklæde og Firlodt saa og paa udgaaende Varer af Tran, Fisk, Multebær og Lax, hvilken Benaadning Anno 1691 end blev forbedret med Toldfrihed paa Lybskgraat, Bremer- og Vester-Lærred og ved en allernaadigst Forordning af 10de December 1698 til den høje Forskaansel opstigede, at ej alene forommeldte Species, men endog flere baade fra Told, Konsumtion og Aksise skulde være fritagne; dog maatte de paa behørige Steder angives og intet Underslæb dermed begaaes. Bemeldte Toldfrihed, saavidt mig er bevidst, endnu vedvarer.

Handelsstederne i Finmarken ere: Vadsø, Vardø, Kjøllefjord, Kjelvik, Maasø, Hammerfest, Alten og Hasvik. Faa ethvert af benævnte Handelsstedet- opholder sig en Handelsforvalter, hvilken ikke, som de Islandske Handelsbetjenter, hvert Aar farer med Skib hen og tilbage igjen, men opholdet sig i Landet Aar efter Aar og imidlertid imod Landets Avl afhænder til Indvaanerne de ham ved Skibene fra hans Principaler tilsendte Varer.

Følgelig ovenmeldte allernaadigste kongelige Forordning af 25de April 1702 haver ej alene enhver Kjøbsvend paa

ethvert Handelssted en hannem af hans Principaler i Hænde given igjennemdragen og forseglet Bog, hvori anføres alt, hvad hannem fra hans Principaler vorder tilsendt og han igjen til Indbyggerne forhandler, saavel som de Varer, som han til sine Principaler forsender, men endog meddeles af Stedets Øvrighed hver af Indbyggerne en paa nogle Ark Papir igjennemdragen og forseglet Bog, hvilken Vedkommende altid skal have med sig, naar han vil holde Regning med Kjøbmanden eller betale eller borge noget, paa det at, naar Kjøbmanden ved Dag og Datum haver ført Debitor Regning i sin Bog, samme ligeledes i Skyldnerens Bog kan antegnes, saa at begge Bøger kunde stemme overens.

Foruden den forømmeldte privilegerede Handel, som af de Bergenske, Thronhjemske og Kjøbenhavnske Borgere er bleven dreven i Finmarken, have og Nordlænderne, de Svenske Borgere fra Torneå og Russerne haft Frihed der at negociere; thi som en og anden for Landet højlig fornøden Ting ikke af den Duelighed, med den Bekvemhed eller for saa godt Kjøb fra Bergen eller Thronhjem kunde bekommes, som fra Nordlandene, Sverige og Rusland, der befindes Stedet saa meget nærmere, have de højlovlige Danske Konger i Tidens Fremløb allernaadigst bevilget Landet i slige Tilfælde derfra at nyde Forstrækning, saavidt ej noget Privilegierne modstridigt underløb.

Angaaende den Forstrækning, som Finmarken skulde ske fra Nordlandene, fjøede velædle og velbyrdige Laurits Lindenov og velædle og velbyrdige Hans Lillienkjold den 25de November 1685 en saalydende Anstalt: Som vedtagen Sedvane er, at Hjemmelandsfarerne paa de Finmarkske Kyster hendrage at fiske, da bør de paa baade Sider venlig og oprigtig omgaaes, ej gjøre hinandens nogen Afbræk eller Skade, ej lokke eller gjøre hinandens Folk afspændige, ej hindre hinandens Næring, ej optage Rækeved, som inddriver, til Brændeved, fordærve Landet, optage Edderdun, fange, skyde og bortjage Edderfugle, naar de vil værpe, skyde Kobbe og andet udi Fjordene og skræmme Fisken, naar den vil gaa fil Landet, ej tilhandle sig hinandens Avl for Øl, Brændevin og Tobak og andet sligt deres rette Udredere til Skade, hvilket under vedbørlig Straf forbydes, og al slig Underslæb; men hvad sig belanger slige nødvendige Varer, som Baade, Aarer,

Liner, Jernstene, Øsekar, Skindstakker og andet sligt, som de udi Finmarken behøve og hos Hjemmelandsfarerne efter gammel Sedvane have kjøbt, dermed maa de, som før, handle, naar deres egne Udredere dermed ej dennem lovligens forsyne, for en billig Pris. Den 10de December 1608 udgik en allernaadigst kongelig Forordning, hvis Indhold iblandt andet saa lyder: Dog skal det ej være Indbyggerne i Finmarken forment at kjøbe af Nordlænderne Baade, Aarer, Skindstakker, Skindbuxer, store Haandsnører, Angler, Jernstene og Liner, og bør enhver Nordlænder og Indvaaner, verdslig og gejstlig, befri sig ved sin Ed for vores verdslige Ret der i Landet, om de for noget forbudet Kjøbmandskab af vores Foged eller de Trafiquerendes Tjenere beskyldes eller antastes.

Anbelangende de Svenskes Handling med Finmarkens Indvaanere, da haver den fra gammel Tid været brugelig efter Finnernes derom gjorte Forklaring for en i Aaret 1601 holdt Kommission. Vel befindes samme Negotie nogen Tid derefter formedelst den de Bergenske, Kontorske og Throndhjemse forundte Handelsfrihed at være bleven hævet ved en den 19de Oktober 1629 at højlovlig Ihukommelse Kong-Kristian den fjerde given kongelig Befaling saalydende: Anlangende Kjøbmandskab, som den ny funderede Stad udi Nord-Botnen, Torneå, bruger ned Søfinnerre udi Vardøhus Len, da ville vi, at du dig skal forholde efter vore Kjøbstæders, Bergens og Throndhjems, som og Kontorets Privilegiet og ikke tilstede nogen at handle paa de Stæder, der ere privilegerede, som og tilse, at imod vores Lov ikke sker Landkjøb, dog vore egne Undersaatter lovliges Handtering hermed uforment.

Vel fornemmes og, at ved Traktaten paa Grænsemødet blev den 13de August 1645 saaledes afgjort, at ingen Kjøbmand fra Sverige maatte med sine Varer komme over Grænserne; ikke desmindre blev dog bemeldte Handling med Finmarkens Indvaanere, som et i adskillige Tilfælde fornødent Middel til Undsætning for Landet, af højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den femte under Dato 11te August 1688 allernaadigst igjen bevilget, samt befalet, en bekvem Markedsplads at indrettes, som skulde være i Varanger. Ved Juletider angaar de Svenskes Rejse fra benævnte Stad til Finmarken. Undervejs drive de Handel med de i Egnen, hvor de fare

frem, sig opholdende Fjeldlapper, fra hvilke de imod Hamp, Vadmel, Klæde, Kjelder og deslige tilforhandle sig Rensdyrhuder, Forverk, tørrede Sik (Sik er et Slags Fisk saa kaldet), tørrede Gjedder med andet mere. Omtrent ved Januar Maanedes Udgang komme de ned til Varanger-Markedet, der at handle med Indbyggerne, og bringe med sig affarvede Klædevarer, Horst, der er et Slags grovt Lærred, som gemenlig bruges til Baadsejl og til Rejsetelt, Vadmel, Messingkjelder, Tinflasker, Skjærringer, som ere de Jernkroge, paa hvilke Gryder hænges over Ilden, Ræve-Glæksler, der ere et Slags Jernmaskine at fange Ræve med saakaldet, Saxe at klippe Faar med, Uldkarder, Øxer, Klinkesøm, Hamp, Humle, Rask, Kattun, Kohuder samt adskilligt mere, desuden og Brændevin, endskjønt højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den fjerde ved en allernaadigst kongelig Forordning, dateret Fredriksberg den 27de September 1726, hvilken jeg, saasnart den til Finmarken ankom, oversatte i det Lappiske Sprog og oplæste for det Distrikts Lapper, hvor jeg uværdig var Missionær, haver under Straf at udstaa Kirkens Disciplin strengeligen forbudet at sælge eller skjænke nogen Lap allermindste Brændevin. Lapperne derimod forhandle til bemeldte Svenske Borgere Rensdyrhuder, Ræveskind, tørret Graasej, tørrede Kuller, tørrede Røkker etc.; og naar en af titbemeldte Borgere og en Lap have købslaget tilsammen, tegner Borge- ren ved Udskjæren i en liden Kjep, kaldet Gilkos Lappens Debet og ved Skilsmissen leverer ham den til Efterretlighed, at han kan se, hvad Gjæld han staar i hos ham, hvilken han maa være betænkt paa med Tiden at betale.

Samme Svenske Borgere yde hverken af ind- eller ud- gaaende Varer Told eller anden Afgift; men Bonden alene betaler af den Fisk, han til dennem afhandler, den paabudne Tiende. Paa Markedspladsen opslaa de Telte paa Sneen, havende deri sit Tilhold og sin Kram Naar de ikkun entholde sig fra at sælge og skjænke Brændevin, er det, som af højstbemeldte allernaadigste kongelige Bevilling erfares, dem tilladt at drive Negotie med Finmarkens Danske Lapper paa ovenmeldte Varanger-Marked, hvilket holdes den 8de Februar og staar tegnet bag i Almanakken; men at øve nogen Slags Handel paa andre Tider eller Steder der i Landet er dem forbuden. Ikke desmindre befandtes de imod Forbud at

negotiere andensteds oppe paa Fjeldene, ja endog med sin Kram at begive sig ned i Altens Fjord. Den Uorden formoder jeg nu at være aldeles hemmet, efterdi Finmarkens Amtmand der residerer.

Hvad Russernes Handel i Finmarken betræffer, da haver samme i lang Tid haft Gjænge, hvorom vidner den Handels Beskaffenhed med Russerne i Kong Olaf Haakons-søns Tid Anno 1384, den oprettede Alliance-Slutning imellem højlovlig Ihukommelse Kong Kiistian den anden og Grossfyrsten Basilius (Vasilej) i Aaret 1515, saavel som og det af højlovlig Ihukommelse Kong Fredrik den anden Anno 1569 allernaadigst givne kongelige Privilegium, at jeg ej skal tale om den Russiske Negotie, der ellers ofte af de højlovlige Konger haver været tilstedt og forordnet. Bemeldte Handel med Finmarkens Indbyggere blev i Aaret 1688 af højlovlig Ihukommelse Kong Kristian den femte i saa Maader bevilget: Og skal de Russiske Kjøbmænd, som om Vinteren uden Øvrigheds Vidende pleje at opkjøbe af Finnerne udi Varanger hvis Forverk de kan tilvejebringe, sig og paa forskrevne Markeds Tid og Sted indfinde, saafremt de ikke, om de imidlertid antræffes, deres medhavende Varer ville have forbrudte.

De Varerer, som Russerne bragte med sig til Finmarken at forhandle, vare: Vadmel, grovt og fint Lærred, Kattun, grovt Fiskesnøre at bruge til det saakaldede Gangvad, Tougverk, Ruslæder, rødt, grønt, hvidt og gult Saffian, barked Saalelåder, Russestøvler, Graaverks-Mantler, Maardskind, Vielfrasskind, Ulveskind, Hermelinskind, Træfæde, Træøser, Træskeer og Træboller, overstrøgne med Fernis og temmeligt smukt malede, Øxer, Knive, Saxe, Klokker, hvidt, fint Salt, Hirsegryn, Sukker, Gryn, ypperligt Mel, Atlask, Taft, Fløjel, Klæde, Silke, Traad, Hamp, Hør, Haandklæder, Halsklude, Tørreklæder og Forklæder, beprydede med Silke og med Kniplingsverk stafferede, Skjorter saa og Skrin, Kufferter og Æsker med adskilligt mere, hvilket alt for overmaade godt Kjøb var at bekomme.

Landets Varer, som af Russerne imodtages, ere: Otterskind, Ræveskind, Hareskind, gammelt Tin og udbrændt gammelt Kobber etc. Til Krydsdalere staar og meget deres Attraa. Fartøjerne, som de ankomme med, ere ved fint

Tougverk eller ved Vidjer istedenfor Jernsøm sammenføjede, dog saa behændigt, at de holde Vandet ude.

Den, som forlanger ydermere Underretning om Finmarkens Negotie, vilde behage at igjennemlæse de derom udgivne kongelige Forordninger.